

ЦЕНА ЈЕ ОВА

за Аустро-Угарску:

на целу годину 12 еор.
на пола године 6
на четврт године 3
на један месец дана 1

за Србију:

(у сребру)

за годину 120 гроша, на пола године 60 гроша,
а на четврт године 30 гроша чарш.

ЗАСТАВА.

ОГЛАСИ

рачунају се по количини врста или места које заузимају из оваких ситних петит слова а за сваку врсту плаћа се увек по 6 новчића а за жит сваки пут башка по 30 новч.

ДОПИСИ

шаљу се уредништву, а претплата и огласи администрацији „Заставе“ у Нови Сад, у кући под бројем 11 и 12 у Дунавској улици

Гукони се враћају се паграт.

ПОЗИВ на ПРЕДПЛАТУ.

С крајем месеца Јунија истиче рок многим нашим предплатницима, зато позивамо и умољавамо поштоване предплатнике, којима рок предплате истиче, да изводе предплату своју за времена поновити. Позив овај е тога за радије управљамо на поштовану публицу нашега листа, што смо се коначно одлучили, од 1. Јулија лист никоме, коме за плату иде, не слати без предплате.

Времена су истина оскудна, али у ово доба године доста је што до руке дошло, а лакше је појединима своју претплату набавити, него нама вересију хиљадама сносити, а штампарји дуговати.

Зато не буди ни замерке ни увреде, јер ћемо без обзира једном мером служити се. Пријатељ листа имаће до 1. Јулија доста времена, да пошље претплату, а вересија је хотимични или неотични непријатељ и упропаститељ листа.

Пријатељска опомена ова важи и за она места, где има скупљача претплатника, а поштанске „нашутнице“ да нас сваком олакшавају слање претплате.

И опет напомињемо: да се реда ради претплата, рекламације и огласи шаљу на администрацију „Заставе“, а дописи на уредништво.

Цена је претплате досадашња, и на челу листа означена.

У Н. Саду 16. јунија 1873.

Уредништво „Заставе.“

„КУЛТУРНИ ПОЗИВ“

И ВЛАДАЈУЋИ ЕЛЕМЕНАТ У УГАРСКОЈ.

Овај период, што га званична и полужванична мађарска штампа тако радо назива „периодом препорођаја Угарске“, — кад заузме једанпут своје место у повесници — биће много занимљивији по касније поколење од сваког другог одсека из повеснице угарске, ког би ми данас може бити ма у ком погледу монументалним назвати хтели. Важнији ће бити од сваке периоде грађанских ратова, у чему је повесница ове земље довољно богата, занимљивији од сваке земаљске катастрофе, којих је такође више било и значајнији од свију последица појединих монументалних катастрофа, јер се ни у једном од наговештених историјских момената не огледа тако јасно специфична вредност духа, мађарског соја, у коме се усадила и развила мисао: да је позван да врши неку вишу културну задатку на истоку Европе именом и на корист своје величине; да буде вођа и тако рећи учитељ тако младим народима на томе крају!

Та тежња Мађара позната је целом свету као општа, народна болестњихова, коју да се пруже „понуде“, жртвовао се год. 1849 и плод слободe, који би тако до бро дошао, свима па и мађарском народу, но ког, како рекосмо, као болесничку „понуду“ прогута споменута карактеристична мана погрешног, систематски развијаног и негованог правца мађарске „народне“ мисли.

„Културни позив“ — тај узвишен, али алоудотребан и неразумевањем отрпан појам, којим се укратко обележава човечанска задаћа народа и држава, условљава извесну меру продуктивне снаге дотичног народа и државе, који себи ту задаћу приписује; специфичну меру пак ове добија пром: трач тек из резултата њених, који се у спољном свету као чиненице, манифестују, појављују. Да се може препозна, таква мера од продуктивне снаге једног народа или државе добити, нужно је пре свега, да нам се даде прилика, посматрати је у нормалном стању, дакле онда кад нам никакви ванредни утисци с поља или изнутра, не стоје такој намери на путу.

Овај „период препорођаја Угарске“ такви је моменат, да га можемо одабрати за доба, у коме је згодно прислонити критичку „сонду“ — мерило, на витензивност духа и продуктивну страну истога, код владајућег елемента, дакле онога, који као носиоц „државне мисли“ угарске присваја себи покретајућу моћ и — „културни позив“!

Доста је у данашње дане шест година дана времена један за народ, ако не да у томе размаку може показати крајњу границу, до које му моћ стварања допире, оно бар да покаже правац и обим, као и каквоћу солидности своје продуктивности. За ово последње било је од године 1867 па до данас довољно времена; у толико више, што је Угарска, ступив у фазу свог државног „препорођаја“ стала на готово земљиште, на устав од године 1848. одкуда је много лакше било даље радити, него да се од „аз“ почињало. Пола и више од пола главног посла било је готово. Ваљало је само у духу основе државне, земаљског устава, реформисати организам државне снаге према природним особинама истих, па да Угарска узмогне рећи: сад сам готова са припремама; сад ступам на непосредно дело своје културне задаће.

А шта видимо у место тога, као производ ове шестогодишње периоде, и у њој уложене „стварајуће снаге“ владајућег елемента?

Ево у два три крупнија потеза, целе жалосне слике.

Нехтев или немогав разумети природним унутарњим и спољним положајем и потребама Угарске одређену улогу ове државе, као ни праву цел државне заједнице, владајући елемент утрошио је пола овог времена у бесплодну међусобну распри око државоправне стране садањег политичног постоља ове земље. Другу половину ове „препорођајне периоде“ употребио је тај владајући елемент, да са првом половином као допуном целини докаже делом: да му је продуктивна снага равна — нули. Оно што се немачким језиком зове: „Staatenbildendes Element“ — живаљ, који ствара државу, — то нису Мађари.

Није ли зар тако?

Огледали се и у коме акту, који је произвела досадања влада и саборска већина „продуктивна снага“? Је ли насилан акт уније са Ердељом, преваран са троједном краљевином, прикучење војене крајине на познати начин, израз продуктивна духа, који носи у себи стварајућу снагу, која је кадра државу образовати? Је ли оно мало једног и то реакционарног позитивног рада на пољу политично-административног законодавства знак таквог духа? Та реорганизација жупанија, муниципија и општина указује пре на деструктиван него на продуктиван правац. Зар је корак напрат какав производ? Шта се иначе још учинило на пољу „реформа“ у законодавству, у администрацији, финансији, народној привреди у опште, да неређамо грану по грану, на пољу промета? Врло мало, а и то све да не може горе бити. Сврх свега стоји дубока бразда дефицита, дуга, која бројевима показује, како стојимо са продуктивном снагом духа, код владајућег елемента. За шест година толико се створило, да је министар финансије подносио буџет за год. 1874. са новим дефицитом од тридесет и четири милијона — што већ није могао забашурити, јер ће бити ваљда још толико — смео рећи у сабору: да и он сам не зна од куда ће се тај буџет подмирити. И не само да је смео рећи, него и сабор узде изјаву министрову тако, као да је говорио о сувишци; ником и не пада на памет мисао, да таки министар не може више седети на кадиле-наслоњачи.

О друге стране видимо, где се тај елемент, који сања о улози вође на путу културне задаће човечанства у источном крају Европе, које међу собом око најнишкији страсти и интереса. Један део мађарске саборске левице неће да продржи улогу скутоноше Тисини Ђефова, те се пригиба једном делу крајње левице, да образује нову странку и орган себи, и са те причине играју се првади мађарски странака у сабору „свађе“ на дечији начин. Тиса у првом подржава владу, јер је Шимоњи тога мњења, да је треба оборити; а време, скупчено време пролази, гледајући те дивне примере, којима се осветљава она висока морална снага, која Мађарима даје права да рекламујући за се „културни позив“, осни-

вају своју хегемонију над осталим народима у земљи.

Јест до душе, таман је данашње практично доба згодно за шупље фразе и родомонтаде. Таман ће неко поверовати Мађарима у „живот културне мисије“, кад разгледајући овај период мирног развита Угарске спази, да ниједи ни трага нема, који би дао закључити, да тај елемент има продуктивне снаге, стварајућег духа у себи. Само онај дух, који је кадар стварати, само она снага, која не престано производи, усавршује, а не она, која непомично гњили, или још обара, може имати у свету места, и само се таким духом могу какве више тежње као оправдане припустити.

Код овог елемента, што сад влада Угарском, не видимо ни трага од какве стварајуће моћи, зато се и можемо само осмехнути, кад чујемо булазнења мађарске пресе о културном позиву — мађарске Угарске!

ОБШИРНИ (СТЕНОГРАФСКИ) ИЗВЕШТАЈ на уг. саборнице.

Доносимо стенографски извештај о раду Срба посланика на уг. сабору од последњег времена, нарочито приликом расправе о крајини.

Седница од 29. маја (11. јула.)

Тај дан отворена је главна дебата о четир владина законска предлога за крајину.

Пошто је известилац Деа. Силађи извештај средњег одбора прочитао, и подужом беседом стеновиште му и предлоге разложио, одпочне праву генералну расправу Роман, Парт. Козма, који је по предлој конференцији са неким Романима и Србима поднео предлог, да се расправа одгоди до долазка крајишки заступника у сабор, и да се ови неодложно у сабор позову.

Милетић: П. доме! И ја држим, да би се гледшта уставности и целисходности боље било, да је влада само таки законски предлог сабору поднела, којим би се изврело, да се крајина у грађанско стање поставља, да се она ставља под целокупност и устав Угарске. Осим тога било би још и то целисходно, да је влада поднела законски предлог о будућем представништву крајине у сабору, с тога, што је У. чл. од год. 1848. спрам ње неправедан, и неправичан, зато не би требало при том остати! са свима другим установама, са административним, друштвеним, приватно-правним, једном речи са свима другим установама донде је требало чекати, док не би и крајина овде заступљена била; зато се и ја придружујем предлогу Партеније Козме у том погледу.

Но принуђен сам већ сад приликом обште расправе неке примедбе учинити, и то с тога, што је Г. Ираћи и то споменуо, да је севцирима ујамчено, да ће задржати своја звања. Истина задржали су га, али они по највише имају породице, и не знам, да ли је намерно или случајно било, да су преко 100. севцира разбачени у све крајеве монархије: у Аустрију, Галицију, Ердељ, Горњу-Угарску, и сазиветком двојце, само онде нису понаместани, где ји је по природи наместити требало, где су и њии подчињени војници уврштени, т. ј. у пуковније дотични војнички срезова. Више од 100 севцира, скоро све породицама обтерећени, разметнути су, што је велика невоља, и као пародија на оне владатељу при разрешењу крајине у уста метуге речи: „И сад примите од нашег цара и краља завалу закону непоколебиво верност, коју сте ви и предци ваши посведочили према престолу.“

По као што су севцири разметнути, тако се по предлогу владе разкомадавају и војничке пуковније, сребско-банатска пуковнија на три међе, Крашовску, Тамнишку, и Северинску, немачко-банатска на две: Тамнишку и Торонталску. По у том погледу учинићу моје примедбе у особеној расправи.

Али не само севцири, и пуковније, да се разачавају, него и земље. Увек то слушам, да се крајина сматра за „poli me tangere“, иначе као да би се што одузело, што је цар дао. Но не стоји тако. Крајина је само у погледу шума добила пробити, у погледу други земаља не. Допустило се, да свако из монархије може у крајини набавити земље колико хоће, и то у време кад су граничарима у том погледу које војничком службом, које задругом руке везане биле, те нису могли конкурисати. У случају задружне деобе установише, да не само мушке, него и женске главе део добивају. Ово је било не само противу граничарске установе него и противу духа народа, на коме је устава та основана била, и по којој су само мужке главе

у деоби учествовале. Но и то није доста било. И онима је било задржано право, да у деоби учествују, који су имали само виртуално право, да се у граничарску задругу поврате, а који се у ствари повратили нису.

Деоба је допуштена била и испод 8. односно 6. јутара и тим је створен пролетаријат у маси. Учини се расуло у сваком погледу; у погледу оцидира, пуковније, кућне задруге, земље, а нема помоћи. Зато мислим, да би боље било, да пре него што се у том погледу законодавно што реши, да се и крајишки представници преслушају о том, шта ваља променити, а шта привремено одржати. Приључујем се предлогу Парт. Козме.

У специјалној расправи предузме се најпрезаконски предлог под бр. 298. или по одборском под бр. 327: „о узаконењу развојачења банатске крајине и тит. батаљона, и о другим усљед развојачења нужним уредбама.“

2 §. тога зак. предлога има три ставке, (али неје.) а) о узаконењу граничарској варошке и сеоско-општинске уредбе од 8 јуна 1871. в) о узаконењу граничарске школске уредбе од 8. јуна 1871; с) о узаконењу банатског и тителско-батаљонског краљ. одписа, и краљ. уредбе од 9. јуна 1872.

На тај § узме реч:

Милетић: П. доме! Имам част на овај §. поднети следећи исправак: „Да ставка в, овде изостане, и после ставке с, која в, постаје, да дође:

„У погледу народне наставе распростраје се на уг. крајину 38. чл. уг. закона од год. 1868. који говори о народној настави, с тим додатком, да се и на даље одржавају права и пробити, у који се име граничарским школама у смислу постојећег граничарско-школског закона од 8 јуна 1871 даје подпора, која је на закону, или на уговору основана, или им из фондова и завлада или од државе припада и које осигуравају учитељима њии званични положај, пшину плаћу и мировину, као и њииним удовицама и сиротама снабдење. (Н. VI. O. I. II. IV.)“

„Већ сам другом приликом био слободан, свратити пажњу Г. министра јавне наставе на јавну наставу у крајини. Онда сам већ изјавио, да је граничарска школска уредба за вероисповедне школе опасна, и то зато, што 3. §. исте то каже, „да је свака основна школа јавна, т. ј. комунална школа, на које је оснивање, или издржавање политичка општина по све, или честице трошкове сносила, и сноси, и да је сва деца посећавати могу.“ По овом су све основне школе у крајини, које политичне општине по све или од дела издржавају, или подпомажу, проглашене за јавне, или комуналне. Већ сам једанпут споменуо, од куда је то дошло, да политичне општине по све или од дела издржавају вероисповедне школе. Но поред свега тога што су пре уредбе од год. 1871 политичне општине основне школе издржавале, инак се ове биле вероисповедне, сад се пак држе за комуналне. Ово по уг. закону, и то по 11. §. не би било. Тај закон, нарочито § 11. каже, да и ове школе остају вероисповедне, које политичне општине по све или честице издржавају, само да се на то пази, да све вероисповедне општине у подиори сарамерно учествују. Зато чиним исправак, да се уведе уг. школски закон, и то са гледшта уставности сасвим законито. Кад влада варошке и сеоско-општински угарски закон место граничарског у речену крајину уводи, не увиђам, зашто не би и школски увести могла. Г. министар-председник рекао је у одседној седници, да су уг. закон, и граничарска уредба школска скоро истоветни. Кад је тако, зашто се не уводи уг. закон? Но има и разлика. Једна је, што по уг. закону општине плаћају на школу 5% прилога, у крајини пак 10%. Ово је већ теретна околност; с друге стране у Угарској се 5% плаћа, у колико вероисповедна општина неопотребује исте за своју школу, у крајини, пак постоји окружна школска благајна, у коју свака општина мора 10% да прилаже, ма своје школе сама издржавала, и тако једна општина помаже друге. И ово је тежоба. Оскудну општину ваља да држава помаже, а не друге општине. Ово су све такве околности, које граничарску школску уредбу теретно чине, а уг. школски закон је поспешан вероисповедним школама.

Г. министар-председник рекао је и то: да је по граничарској школској уредби осигурана школама подпора, а учитељима званични положај, и друге пробити. Ја све те пробити увиђујем у мој исправак; мој предлог хоће, да се уведе уг. закон, са додатком свега, што је по школе и учитеље поспешно. Ако би се сумњало, еда ли је мој исправак изрично све те пробити, то нека се упуту средишњем одбору, да га попуни. Уадам се, да ће н. дом. примити пре-

длог, да се уг. школски закон уведе у уг. крајину, јер је и сама панчевачка црквена општина, која је онде најмногобројнија, поднела г. министру јавне наставе споменицу, у којој иште, да се у крајини уведе уг. школски закон. Поштовани г. министар јавне наставе подио је оне покрајине и обавестио се о њиним жељама. Незнам дакле узрока, зашто није препоручио, да се место граничарски школски уредаба уведе уг. школски закон.

Препоручујем свој предлог.

На ово одговори:

Трезор министар: П. доме! У колико се §. 2. овог закона односи на народне школе, он снајде граничарски школски уредаба, који се за целиходан држао, оставља у важности донде, док заступници крајине овде не буду, и онда ће се по потреби поправити, или ће се уг. школски закон коначно увести. Сад није прилика, да обширне разлагање граничарске школске уредбе, само то примећујем, да међу њима има такви, које заостају из времена, има такви, које никад нису у живот ступиле, напоследку има и такви целиходни одређења, које би штета била игорувати, јер оскудевају у нашем закону; такве су оне, које говоре о мировни учитеља, (одобравање) и зато је Милетић исправак не могу примити. Ове уредбе ваља законски предлогом, а не предлогом одлуке променити. (Одобравање.) За експедијенс побринуо се средишњи одбор, кад је предложио нов §. садашњи 25-ти. (Чита га) Међутим сам ћу сматрати задужност своју да се према околностима потрудим, да ове уредбе, односно ставље, које је последњи уредаба, доведем у суглас са уг. законом. (Одобравање.)

Максимић: П. доме! С моје стране изјављујем да у ствари подупирем исправак п. представничког судруга Милетића, по то држим, да том исправку није места овде, где га он ставља, јер у §. 2. набрајају се само оне вр. уредбе, које се и даље у важност остављају овај исправак пак то које, да се сасвим други закон, угарски школски закон уведе у крајину, тим сам хтео само своје становиште обележити, т. ј. да у ствари усвајам исправак, но у форми га не усвајам, јер му овде, као што сам рекао, није место.

Ја мислим, да би најцелиходније било, ставку в. 2. §-а сасвим изоставити, и што се на основне школе односи, у овом §. навести, где је о основним школама реч. Који је то §. у овом законском предлогу немајући у руци цео законски предлог, немогу навести, по има један одељак који говори о народним школама, и држим, да овај треба исправити. Са моје стране дакле задржавам себи право, исправак при овом §-у поднети, за сад сам слободан, п. дому предати исправак; да се ставка в. сасвим изостави.

Председник: г. заступник Милетић важе, да су му речи криво свађене, и зато моли за реч у смислу пословника.

Милетић: п. доме! Представнички судруг г. Максимић рекао је, да мој предлог не спада на ово место. Ја нисам то предложио, да се мој исправак уврсти место ставке в, него да се стави после ставке с, јер §. говори прво о јавној управи, друго о школама, треће о другим јавним стварима, ја дакле желим, да се под а, и б, стави оно, што се одржава, а што се мења, то да дође на крају. — Оба предлога беху одбачена.

Код §. 3-и следећи, којим се оснива Северинска жупанија у Карансешу, а остали делови крајине растурују се Крашови, Тамнишкој, и Торонталу, узме реч Милетић: П. доме!

На 3. и с њиме у свези стојеће §.§. поднашам исправак, по ком да се из бивше банатске пуконије образују две жупаније, једна са седиштем у Карансешу, друга са седиштем у Панчеву.

По овоме би у Банату било 5. жупанија.

Ово се и на историји оснива.

У пределу између Мориша, Тисе и Дунава било је у почетку Угарске пет жупанија Чавадска, т. ј. не данашња, него с ове стране Мориша, где је био стари Чанад, Тамнишка, Крашовска, Оромска, (Рамска) и Ковинска.

Постојеће жупаније у Банату и онако су не само по простору и броју душа велике, него што је по администрацији још горе, оне су у ширини узке, у дужини тако протегнуте, да један крај, периферије или боље рећи параболе има 12—18 миља до седишта жупаније, што је са трошком и дангубом општина и становника скопчано. Ово се зло сада увећава тиме, што би и други крај периферије или боље рећи параболе исто тако удаљен био, кад се те жупаније од Мориша, до Дунава протегну.

Ову неагоду признао и сам г. министар-председник у седници одељења, и навео је, да су влади три начина формације пред очима били: један, да се прекоморишки предели увуку у еблинацију нове формације, што би по његовом мишљењу најпрактичније било, пошто би са дужом припремом скопчано било, те се зато морало оставити предстојећем новом образовању свију жупанија.

Други начин, који ја предлажем, да се т. ј. из бивше крајине одељења нове жупаније образују; трећи онај, који влада предлаже.

За начин, који ја предлажем, каже се у мотивима извештаја: да осим други обзира то не би ли због географског положаја целиходно било. Један поглед на мапу показује, да је географички положај жупанија, као што ја влада предлаже, много неагоднији, и нецелиходнији. Узмимо само уда-

љење од Сирга до Панчева, од Мориша до Ковина, од Кошовице до Паланке. Да се хтело по географском положају, и по обзирима администрације делити, то се могло и требао провинцијални и војнички Банат сасвим другачије, и целиходније поделити; кад то није учињено, оно је најбоље, да до нове и опште деобе остане, као што је постојало, т. ј. или да се из три пуконије образују три жупаније, или као што ја предлажем, да се из три пуконије образују две жупаније, и то на основу тога, што су тамо до год. 1838. и биле две пуконије, немачко-банатска у Панчеву, и влашко-илдрско најпре у Белој-Цркви, а после у Карансешу. Тек је год. 1838. из обе исечен најпре батаљон после пуконија илдрско-банатска у Белој Цркви; много ће zgodније бити дотичним становницима имати политично-административни саобраштај са местима, на која су већ научени, и где су и њини трговински интереси уредређени, док се што целиходније не нареди.

Мотив извештаја само спомиње у опште неке друге обзире, а г. министар-председник навео је у одсној седници изрично и јасно такве обзире, и то прво, оскудицу на интелигенцију, друго незнање мађ. језика, треће потребу да се од сталеја од Угарске отуђени делови сасвим провинцијалом навикну на то, да Угарској припадају. Нећу да поричем важност неки од ови обзира, али је те обзире ваљало спојити са географском администрацијом, и етнографском народности. Свакако су претежнији они интереси, који изискују, да ови предели, који нарочито у прелазном времену, имају своји особени обиталски, задржани, и приватно-правни одношаја и интереса, привремено остану у политично-географској свези, у којој су, бар донде док не дођу у стање, да и они свој глас чути даду. Има тамо довољне интелигенције за муниципалски живот, потребно знање мађ. језика може се увести наименовањем и самим избором званичника, што кад-дидацијом прерогатива вел. жупана олакшава; приљубљење Угарској пак задобива се испуњењем жеља тамошњи народа, која се показвала многим петицијама општина, што ишту оснивање жупаније са седиштем у Панчеву. То и само начело уставно изискује.

Г. министар председник сам је признао, да оснивање жупаније у Карансешу долази у опреку са реченим обзирима, са који су остали делови помешани са трима жупанијама; кад је тако, зашто се не би учинило нешто, што изгледа да би становницима српске народности у прилог ишло.

Поштовани доме! Овом приликом напомињем: да је крајиничка установа српска установа. Срби су били, којима је Фердинанд I. год. 1564. дао повластицу, којој је год. 1574. друга повластица слеждала. Год. 1630. Фердинанд II. дао је устројство тој крајини.

У време турске ратова установа је и у Угарској крајина по облику оне у Хрватској. Нећу да напомињем, како је сад владајући цар-краљ признао заслуге српског народа 1848. установио, или бар обећао установити српску војводушину.

Нећу ни то да напомињем, како је год. 1861. у време повратка целокупности Угарске цар и краљ, мислио, да му је дужност, што год и за Србе учинити, због чега је сазвао конгрес, који би гаранције предложио у погледу српске народности, и српског језика. Краљевска реч не би искупиљена, и Срби, који су противу Турака највише крви пролили у интересу монархије и Угарске, у место да добију каквајемства, а оно се предео, у ком живе, тако устројава, да се на њине жеље никакав обзир не узима. У прилог Романа оснива се једна жупанија, то је уместо, и ја поздрављам то, шта више и други крајеви романски спајају се са жупанијама, у којима су Ромаи у већини; но кад се пуконија, у којој су Срби у већини, разкомадава тако на просто, тако изгледа, да се то не збива из другог узрока, него с тога што је мрост противу Срба диктирала те предлоге. (Мување с десне стране; виша на ред!) Већ сам двапут казао, и по трећи пут без икаквог удржављања кажем овде, што је представник г. Деак год. 1862. рекао; он је казао: да кад време дође развојачење крајине, онда ће можно бити, задовољити жеље српског народа. Па шта видимо? Баш противно томе! Кравава свајана српско-банатске крајине раздира се на две крајеве.

Ја дакле препоручујем свој исправак. Кад би дотични овде били, рекли би, како би желели да се устроје, или којој жупанији да се придруже. Сад пак ни они, ни постојеће жупаније, торонталска, и т. д. нису саслушани, него је влада зготовила предлог, који их све збргава. Тако се н. пр. Бела Црква Крашови прикочава, Ковин Тамнишварској, а друге покрајине бог вас пита гуд.

Држим, да би у том погледу најбоље било, задржати постојеће стање дотле, док крајински заступници овамо не дођу. Но пошто се већ предлаже, да се неко преустројство чини, то препоручујем п. дому, да добро развучи ту опасну ствар, пре него што овај последњи корак учини.

Препоручујем поново свој исправак, који гласи:

Место §§. 3. 4. 5. и 6. да дође ово:

§. 3.

„Бивша романско-банатска пуконија, и од бивше српско-банатске пуконије садашњи бело-црквански срез сједињује се у особу жупанију под називом северинске жупаније и са седиштем у Карансешу.“

§. 4.

„Остали делови бивше српско-банатске жупаније, и бивша немачко-банатска жупанија сједињују се у особу жупанију под називом Ковинске жупаније, и са седиштем у Панчеву.“

Предлог би одбачен.

Вехтер, бележник, чита §. 10.

Милетић: П. доме. На 10. и 11. §. имам следећи исправак:

§. 10. „У Северинској жупанији обавља ће послову у 91. и 92. §. 42. зак. чланка од год. 1870. означене, главна скупштина, која ће се у смислу истага закона устројити.“

§. 11. У граничарским пределима, скопчаним са жупанијом крашовском, тамнишварском, торонталском, и бачко-бодрошском, устројство се разпростире само на попуњење одбора, што на тај начин бива, да дотичне месне општине саразмерни по 42. зак. чл. год. 1870. на њи спадајући број изборни заступника избере и да се исти, са томе одговарајућим бројем вирилни чланова постојећем жупанијском представништву приставе.

Избрани нови чланови подпадају обновлењу у исто време, и на исти начин, као и остали, у смислу закона.

Припадајући саразмерни број нови чланова утврдиће са одобрењем министра унутрашњи дела, дотично жупанијско представништво додатком своме статуту.“

П. доме! Очевидно је, да нема никакве саразмерности између представника бивше крајине, и представника постојећи жупанија. У торонталској међи на 41.000. душа долази 600 жупанијски представника, тако на 600. душа долази 1. у крајини пак н. пр. у немачко-банатској пуконији, где је на 100.000. душа, по досадашњим граничарским уредбама има само 24. члана, кад се дакле тича нових торонталској приључе, онда би онде на 600. овде на 5000. душа дошао 1. представник. Ја мислим, да је то неправично. У побудама предлога то се наводи за разлог, да се зато не чини нов избор, јер је у последње време двапут избор догодио се, и тако би се новим избором само досада, забуна проузроковала; но ја држим, да кад се узме на ум, да се представници не бирају општим гласањем, него ји сама општинска представништва бирају, чрез то се не чини никаква забуна. И ода сада, општинска представништва састаје се као обично и изабраће на њи спадајући број; кад се већ утеловљавају, зашто да им се не да онај број, који им припада? Кад би се цела пуконија тамо утеловила, дошло би на 160. чланова, но пошто се већи део утеловљује, то би дошло мање, но ипак више представника, него по предлогу. Носно пуконијско представништво и непостојећи више, пошто је већ разрешено, и само у једној ствари послује, т. ј. у деоби шума, и ту је избором одбора обавило свој посао. Нашто дакле васкршавати исте? Препоручујем свој исправак.

Исправак би одбачен.

Седница 1. (13.) јуна.

Вехтер, бележник чита §. 18.

Милетић: П. доме! На овај, и с њим у свези стојеће §§. слободан сам поднети следећи исправак, којим се број крајинских заступника на 8 подиже.

Исправак на §. 18. 19. 20. и 21. гласи: §. 18. Ради саразмерног заступништва бивше уг. крајине на уг. сабору, до даље законодавне наредбе, и попуњавајући дотично одређење V. зак. чл. од год. 1848. одређује се, да предели споменуте бивше крајине на уг. сабору са 8 заступника представљени буду, и то на следећи начин.

§. 19. Предео који ће образовати северинску жупанију, сачињавајући два изборна среза, шиље 2 заступника.

§. 20. Крашовској и тамнишкој жупанији придружени предели шиље по једног заступника.

§. 21. Торонталској жупанији приључени предео, образујући два изборна среза, шиље 2 заступника.

§. 22. Варош Панчево бира сама за се 1 заступника.

Ја ћу пре свега да правдам мој предлог са стране законитости, тим више, што је г. Тиса Коломан изволео приликом главне дебате приметити да у томе нема досљедности, кад се с једне стране каже: да је неумесно наређивати што о крајини, пре него што јој заступници овамо дођу, а онамо ипак захтевати, да сад донесемо закон о изборима, о броју заступника. Ја држим, да ту нема недосљедности. Ја разликујем оне законе, без који крајина не би ни могла учествовати у законодавству, који јој врата у сабор отварају, који се дакле по природи ствари не само могу, него и морају пре доласка заступника из крајине, и без њи, донети, од они, који се не морају, па и не требају, а по врховном начелу уставности правно не би ни могли пре њињог уласка у сабор донести се. Изрећи: да се досад одлучени део земље територији државе приључује, да се устав на тај простор, одредити број у ком да тај део буде заступљен у телу, које највиша уставна права врши, то је предслов, да речени део та права вршити, и у законодавству суделовати може. Тако је сабор год. 1848. без крајине решио, у ком броју да буде заступљена, али даље није ништа наређено, но само то, како да заступници у сабор дођу. Питање се дакле своди на то: да ли овај сабор може у погледу броја заступништва друго што на-

редити, него што је законодавство од год. 1848. узаконило, и да ли може то учинити пре и без крајински заступника? Ја држим да законито може учинити и једно и друго.

Закон од год. 1848. досад није извршен; крајина није по овом закону у сабору заступљена била; није јој виртуално право постало актуалним, тако, да би се променом без суделовања њени заступника повредити могло; овај је сабор дакле у том погледу у истом положају, у ком и сабор од год. 1848. и закон од год. 1848. могао би му можда пречити, да виртуално право крајине без ње не сведе на мању меру, никако пак не може ту сметати, да то право, ма и без крајине, повиси на већу меру, особито ако томе довољна како на правци тако и на политици, и на целиходности основана повода има, и ако се међутим околности измениле тако, да и сама могућност, или практичност изведења ствари промену захтева.

Ја ћу овде већ, да споменем две околности, које с једне стране допуњу, с друге стране промену закона правдају.

Закон од год. 1848. прописује на просто: да банатске пуконије, т. ј. немачко-банатска, влашко-банатска, и илдрско-банатска пуконија шиље свака 1 заступника. О ондашњим војеним комунитетима Панчеву и Белој Цркви нема ни помена; сл. комунитети пак нису ни онда ни доцније разумевали се под пуконијом. Тако н. пр. закон од год. 1848. особито наређује, да ова и она жупанија шиље толико и толико посланика, а особито наводи, сл. гр. вароши, које су у обсегу ти жупанија. Тако би дакле Панчево и Бела-Црва изључени били од пуконијских избора, или бар постоји основана сумња о томе, и ако би сабор сад тумачењем испунио оскудицу закона, то га истим основом може и допуњењем исправити, јер се и тумачење закона сматра за нов закон.

Друго: године 1848. постојаде су пуконије, што је можда дало повода, да се због уплива војничке дисциплине ограничи број заступника; сад пуконије не постоје; онда би пуконијски изборни срезови купини били, сад ни то није, јер се н. пр. осим једне пуконије, друге две деле, једна на двоје друга на троје. Тако би било аномалије, да н. пр. два три жупанијска одбора суделују при једном истом избору. И то већ иште акомодирање изборни срезова према новом политичном поделењу, што правда промену, дакле и умножење изборни срезова.

Оправдав тако законитост и потребу промене у том погледу, долазим на то, да покажем правду, правичност, и целиходност умножења граничарски посланика.

Сваки ће на први поглед увидити, да је четири заступника за крајину мали број, и да не одговара вључу у V. чл. зак. од год. 1848. Крајина ова има 340.000 душа, и по вључу, по ком на 30—32.000 душа долази 1 посланик, дошло би на 340.000 душа 10, скоро 11 посланика. Истина је, да број душа није при том једина чињеница, него да закон и друге обзире у рачун узима, и то географски, и народно-привредни обзир. Но и ови су обзир тако, да су пре за умножење, него за умалење броја посланика. Земљиште је протегнуто, и поред тога и протегнуто, што изискује већи број посланика. У народно-привредном погледу има тамо три вароши, од који знаменита трговинска варош Панчево са 23.000 душа; има 26. места, која броје преко 3000 душа, и у опште крајина према осталим пределима у народно-привредном погледу може се узети у средњу руку добра.

У торонталској жупанији на 41.000. душа долазе 10. посланика. У Тамнишкој међи на 356.000 душа долазе 9. посланика. У Крашовској међи на 260.000 душа 6. посланика, и тако на 40—42.000 душа 1. посланик, чему би одговарао од мене предложени број посланика за крајину.

Поштовани г. министар-председник споменуто је у седници одељења, да има и други предели, што су несаразмерно заступљени; тако Пешта, где на 60.000 душа долази један заступник, и Ердељ, где има, где и на 100.000 душа долази 1 посланик; но једна неправда не оправдава другу, особито кад је прилика, да се друга изправити може. Што се тиче вароши Пеште, у њој год. 1848. није био данашњи број душа.

И то треба на ум имати, да је целиходно, да буде више посланика из крајине. Г. министар-председник је у седници одељења рекао: да та несаразмерност неће дуго трајати; но ваља у расуђење узети, да ће баш у то време крајински одношаји коначно уређивати се у јавном, административном, и приватно-правном погледу, и да је баш у то време потреба, да крајина квантитативно, и квалитативно (по квалитету, и количини) довољно представљена буде, јер тамо има и вароши, и тек ако се број заступника на 8 подигне, онда ће и квантитативно и квалитативно представљени бити сви предели крајине.

И тако, поштовани доме! мислим да сам и доказао законитост, правду, правичност, целиходност умножења заступништва у бившој уг. крајини.

Што се тиче начина умножења, има два начина. Један је, да се задржи основ, кога се придржавао закон од год. 1848. да се т. ј. посланици разделе на пуконије, тако, да на сваку по два посланика дођу, т. ј. на романско-банатску пуконију двојица, на српско-банатску двојица, на немачко-банатску двојица, ва Панчево 1 ва Шајватски батаљон 1 Но ја налазим, да је други начин много практичнији.

и законитији, т. ј. да се изборни срезови примену новом административном поделу крајине, тако, да на нову Северинску жупанију, која 99.000. душа броји, дођу 2. посланика; да на онај део, који се крашовској међи прикључује, и која 26.000 душа са Белом Црквом износи, дође 1. посланик, на онај део, који се Тамишкој жупанији прикључује, и на 32.000 душа броји дође 1 посланик; на онај део, који се Торонталској жупанији прикључује, и који са Панчевом око 120.000 душа, осам њега на 100.000 душа броји, дођу 2. посланика, на Панчево 1 на Шајкашкы 1. и тиме је мој исправак оправдан. Још ми је једно приметити на изреку г. министра-председника. Он рече: да ми само одржавамо постојеће стање, и као да зато ни овде мењати не треба, а не мењамо. Не стоји. Збивају се промене, и то не само у административном и другом погледу, него и у правосудним законима. Тамо се уводе овде постојећи закони. Ја дакле велам, да сабор неће бити недосједан, ако и у оном праву, које је најсветије, у праву заступништва на сабору, промену на боље учини. Примећујем на последку, да поједине изборне срезове и изборна места зато нисам поближе овачио, што је по закону од год. 1848. то право и посао дотични жупанијски представништва. Исправак би одбачен.

Вехтер бележник, чита §. 25.
Милетић: Слободан сам поднети исправак, коме је иста цел, која и мом предлогу, да се уведе уг. школски закон у крајину. Stante concluso (како је свршено), да се одржи граничарска школска уредба, слободан сам предати исправак, који томе води, да се вероисповедне школе осигурају.

Исправак гласи:
На 25. §.
На крају овог §-а да дође још ово:

„Исто тако овлашћује се министар јавне наставе, да и доведе, док се уг. закон о јавној настави не распростре на предео речене бивше уг. крајине, у погледу постојећих, и уопште они вероисповедни школа, које су као такве до крајинске школске уредбе од 8. јуна 1871. важиле, одступајући од дотичних одређења речене уредбе, наиме §. 3. и 74. 1. под П, у обавривању вероисповедног значаја, учешће у издржавању, и ослобођења дотични вероисповедни обштина од приноса надруге школе, примењује дотична одређења уг. школског закона, наиме §. 11. 25. и 36. чл. од г. 1868.“

Исправак би одбачен.
Прелази се на зак. предлог под бр. 300 односно 329. Код §. 2. узме реч:

Милетић: П. доме! Под ставком б. овога §-а, позивам се на вр. уредбу од 9. јуна 1872 год. Ја жедам исправити 19. §. ове уредбе, која гласи:

„Од ерарски зграда, и плацева, да се одлуче она, која су годна и нужна за потребу стајаће и домобранске војске, као за укочавање, стоваришта, барутане и т. д.“

Пошто су зданија за цели стајаће и домобранске војске особито у Карансешу, Ст. Оршави, Белој Цркви, и Панчеву важна, а ерарска зданија у тим местима ни близу нису довољна, зато да се како у компанијским тако и другим местима сувишна ерарска зданија и лежећа добра продаду, у колико нису нужна за замајске власти.

Повчане, од продаје ти предмета добивене своте, да се по намирени потреби стајаће и домобранске војске, земајски власти, и поједини јавни зданија нарочито у погледу станова, стоваришта, барутана, и т. д. да се употребе искључиво на цели крајине.“

Место тога предлажем овај исправак:
на §. 19. ч. вр. уредбе од 9. јуна 1872. 300.
Овај §. да гласи овако:

„Обштинама бивших крајинских округа осигурава се, да ће се међу зданијама, која су од војничке управе прешла на уг. кр. државну управу, она која се, не употребе на цели јавне управе и правосудја, обштинама бесплатно предати за устројене болнице, обштински зданија и т. д. и други јавни цели.“

У колико би пак међутим продана била и продаја не би била оповезљива, да се постигнута цена продаје на то употребити.

У колико би таза зданија појединим обштинама искључиво у прилог дошла, то ће ове оним обштинама, с којима су у пуковничкој (батаљонској) и односно у сатничкој свези стајале и које неби у натури израганине биле, сарамерни део процене таког зданија накнадити, иначе се цена продаје на све сарамерно дели.

Нарочито Панчево, Бела Црква, и Карансеш добијају уверење, да ће сва зданија, која су из прихода војничког комунитета саграђена, као магистратска зданија, градоначелнички и чиновнички станови, парохијски домови, цркве, болнице, штале, и т. д. са припадајућим земљиштем уједно признати се за њиху подлину властитост.“

Овај исправак сасвим је сличан 21 §-у кр. уредбе од 8 јуна од 1871. године који овако гласи:

„Бившим крајинским обштинама ујачава се, да ће се од зданија, која из војничке управе прелазе у хрв. славонску кр. државну управу, она, која не буду требала за управне и правосудске цели, обштинама бесплатно предати на оснивање болница, обштински зданија и т. д. на друге јавне цели.“

„Особено пак вароши Сев, Беловар, и Иванић, добивају уверење, да ће разноврсна из прихода војничког комунитета подигнута зданија, као магистратска зданија градоначелнички и чиновнички станови, школе, парохијски домови, цркве болнице, штале,

и т. д. заједно са припадајућим плацевима, призната бити за њиху подлину властитост.“

Мој исправак слаже се са овде наведеним §-ом изданим за вараждинске пуковнице, а садању беловарску жупанију. Кад се тако што могло беловарској жупанији осигурати, зашто да се не осигура и бившој уг. крајини? Истина, да и у 19. §-у стоји да ће се све: што остане од потребе стајаће и домобранске војске, земајски власти, и јавни зданија, употребити на обштинске, или у опште граничарске цели, но кад се најпре намире оне потребе, не ће ништа остати на обштинске цели. Стајаћа војска „заједничка је ствар“, треба дакле да видања на њене цели дођу на рачун целе монархије; хонвјадска војска је угарска ствар, треба дакле да се стара цела угарска за њене зграде. Одкуда долазе крајинске општине до тога, да се на те цели употребљују зданија, која су граничари кулуком и својим знојем на обштинским плацевима издани, и за која је и грађа узимана из граничарски шума. Што се дало вараждинцима, зашто да се не да другим крајиницима. Quod uni justum, alteri aequum. (Што је једном право и другом је равнично).

Препоручујем свој предлог.
Исправак би одбачен.
Вехтер, бележник, чита 4. §.
Милетић: Предлажем, да се пре или после 4. §. уметне нов §.

Поштовани г. министар председник рекао је у прејучерашњој беседи, да је владина намера, да граничарске становнике увери о томе, да ће им све оне пробити, што су им највишим уредбама дате, читаве остати. Врло је важна пак проби, што ју је Њ. Величанство дало крајини у тако званој заповести на загребачку и петроварадинску генералну команду. Ова царско-краљевска уредба — зато је тако називам, што се сама тако зове — није ни од кога премаподписана, и у 5. §-у овако говори: „У погледу ванредних прихода, и њиху употреба, ваља ванредне прорачуне изготовити. У ове ваља узети и приходе од велике продаје они презрели дрва у хрв. слав. граничарским државним шумама, који продају изискује разумно шумарство, и које свота превазилази годишњи турнус. Ови ће се приходи по њином одређењу обратити на крајинске потребе, именовано на саобраштајна средства, на одводњење и наводњење, и на засађење врети. Одбор, који ће се састајати из чланова заједничког војеног министарства, кр. уг. министарства, хрв. слав. земајске владе, и загребачке генералне команде, под председништвом од мене наименованог председника спреми ће предлог, о начину и средствима, како ће се иста гомила дрва у вредност претворити, и на што ће се употребити.“

Иста така наредба садржи се у заповести издатој на петроварадинску генералну команду поводом преустројства исте. Не видим, да се те пробити узаконявају, и зато у том погледу предлажем, да се узаконешем ови наредбама у целом пространству, у изводу 5. §-а или на други начин, осигура крајини та проби. Зна се, да је велика количина дрва продата, за што је преко 30 милијона фор. добивено, и да је 4 милијона и више фор. уплаћено, но незна се, где је новац, јер нити се употребљава на поменуте цели, нити се привремено дају оним новчаним заводима, који би крајини користили, него се јамачно овде у Пешти дају казним берзанским банкама. Постоји сумња и брва о том, да ће уг. влада, кад управу у реченој крајини добије у своје руке, позивајући се на то: да речене заповести нису премаподписане, нити узаконене, неће те пробити крајинске уважити, и да ће услед тога новац тај на друге цели обратити, а не на оне, на које су крајини у прилог намењене. Зато, да се та сумња, и та брва отклони, држим, да ће целисходно и правично бити, да се та проби крајини на неки начин осигура, што мојим направком постићи тежим. С тога сам био слободан, исправак поднети, који нека се пре или после 4. §-а уврсти.

(Чита):
Исправак зак. предлогу под бр. 300.
У §. 2. после ал. с. да дође још ово:

„д. да највишим поводом преустројства главног загребачког, и петроварадинског заповедништва 8. јуна 1871 издати наредбама, у закоњавају се нарочито она у тачкама под 5. изложена одређења, по којима се ванредни приходи из презрели шума у хрватско-славонској крајини на крајиничке потребе, наиме на средства саобраћаја, на осушење од воде и каналисање, и на засађење крши, а у банатској крајини на саобраћајне цели, на одводњење и положе и насипе употребити ваља.“

Силађи Деизер, известилац: Нека ми допусти п. д. да на овај предлог неке примедбе учиним.
Држим, да поштовани г. представник не разумје сасвим оне две највише заповести.

У уводној ставци ти заповести јасно је изречено, да ће се граничарски такозвани ванредни приходи, т. ј. из ванредне сече шума долазеће своте у тецају оног времена употребити на оне цели, које време дели делотворно утеловљење од припреме за то.

Уводна ставка ови двеју заповести јасно наглашује, да што се у тим заповестима садржава, за то се наредује да се припреми скопачке са матером државом. Јасно је дакле, п. доме! да ове заповести у себи садржавају таке наредбе, које говоре о оном међувремену, које ће узаконешем

данас расправљени закона крај постићи. Практичан резултат предлога могао би само тај бити, да ако би било заостатка од прихода, утеклог од ванредне сече дрва — шта да се учини с таким заостатком, који се у том међувремену не би потрошио био?

Ја сам уверен п. доме! да није нужно, да особени закон одређује, на што би се таким заостатком обратило, јер из такве шумске сече, која би се на одређену цел употребила, остали непотрошени заостатак, не сумњам, да би се и у будуће на исте цели употребити.

Ја ћу се дакле увек противити, да се узакони, да се приходи у граници лежећи добара одликују од употребе на опште цели, на које се приходи државни добара обраћају и да се само на потребе оних предела државе обраће. Ја држим, да п. д. може бити умирен о томе, на што ће се заостатак употребити, и по том није потребе, да се тако нареди, као што г. Милетић неправедно, и неправично предлаже.

Милетић: Молим за реч због кривог тумачења, (Гласови: не може бити!)
Председник: Милетић моли реч за исправу кривог тумачења.

Милетић: Баш зато, што може бити криво тумачење, поднео сам исправак, јер ја тако тумачим да је Њ. Величанство то хтело рећи, да ће сви ванредни приходи, ма колики били, и после употребљивати се на одређење граничарске цели, јер то није приход од обичног „турнуса“, него од онога, што стоји већ од 100. година, и што је већ припало крајини. С тога позивам г. министра председника да изволи изјаву г. известноца према том свађању исправити.

Слави, министар председник: П. доме! за одклонење сваког кривога тумачења готов сам на умирење г. Милетића, и дотични изјавити, да ће се они 33. милијона фор. о којим г. представник говори, на цели употребити, на које је Њ. Величанство у уредби од г. Милетића наведеној одредити изволело. За жељезнице, одводњења, канале, и засађење врети готове се прорачуни, од дела тоготи у своје време поднети ће се п. дому, и ја и не сумњам да нико неће бити међу г. представницима, који би те своте жељено одстранити од оних цели, на које су намењене; влада пак од своје стране строго се држи тога што је Њ. Величанство у том погледу обећало крајини, да се т. ј. ти ванредни приходи једино на корист крајинске обраће. Тиме држим и г. заступник и дотична крајина умирени бити (одобравање).

(Са свију страна позива се Милетић да свој предлог повуче натраг.)

Милетић: ја поштујем реч министра, али се и министри мењају, речи лете а закон остаје.
На гласању предлог би одбачен.

Седница од 2. (14.) јуна.

У саборској седници од 2. (14.) јуна прочита се жалба новосадске варошке обштине противу бар. Мајтевија због затвора г. Корн. Јовановића, и повреде тајне писам, и предлог одбора, који предлаже, да се жалба министарству изда ради испита ствари и извештаја сабору.“ На које узме реч:

Милетић: П. доме! Слободан сам поднети други предлог, који овако гласи:

„Жалба новосадског варошког обштинства упућује се дотичном министарству, да о споменутој званичној злоупотреби кр. комесара бар. Мајтевија дисциплинарну истрагу поведе, по околностима кривичну истрагу повести даде, и да о резултату овом дому извештај поднесе.“

П. доме! Из прочитане жалбе новосадског варошког обштинства види се, да је кр. комесар, који је за извесне црквене послове србске послан, прекорачио свој делокруг, повредив личну слободу, и тајну писам. Свакако је сведочба варошке власти и представништва довољна на то, да се противу бар. Мајтевија истрага поведе. Дасе та ствар министарству на испит даде, на после извештаја министарског овде решава, то је дуг пут. Жалбени одбор могао је и требао је од дотичног г. министра кратким путем извештај изискати; и данас имамо један прецеденс, пример, где је сабор одборски предлог, да се министарству нешто на извештај упути, промену на то, да се жалба поврати жалбеном одбору, на да овај министра кратким путем о том саслуша, и нов предлог поднесе. Да је ко у овој ствари такав предлог учинио, ја би му приступило, овако препоручујем мој предлог, који крајим путем истој цели води. Чуо сам, да је г. министар у партијном клубу дао изјаснење, да је он бар. Мајтевија баш због овог случаја укорео, и да је овај услед тога дао оставку, која је прихваћена. Ово ако је и тако, опет не би била довољна satisfакција. Но ја сумњам да је он због тога дао оставку, него због тога, што је свакојаки скандалозним делима и као кр. комесар и као приватан човек компромитовао (осрамотио) и своје званично достојанство, и личност, те је морао дати оставку.

Он дошав у Н. Сад, пре него што је и одпочео испитивање, одма је јавно казао, да има увереника, и проневеритеља, које ће наћи, на после 8 месеци дана не нађе ни једно ни друго, јамачно не зато, што је био приврећна имао.

Он је имао 8 месеци дана времена да тражи заверенике и проневеритеље, и да их под истрагу стави — кад њему то није за руком пошло, сад ја имам право искати, да се он стави под истрагу.
Препоручујем свој предлог.

Седница од 6. (18.) јуна.

У овој седници на г. министра председника због пребегли Босанаца управљења интерпелација гласи овако:

Милетић: П. доме!
Рад сам г. министра-председника интерпеловати о једној ствари, о којој сам телеграфски извештен.

Јуче сам добио телеграм следећег садржаја:
„Јуче пребеглоше 30. хришћана из босанске границе, међу њима сви одлични трговци из Градишке, оставивши породице и имање своје, само да себе од турског насиља спасу, ставивше се под аустро-угарску заштиту, и моле, да се посредништвом Аустро-Угарске и други сила олакша њих и њином народа ужасан положај, те да јим се помогне, ако за њи иде има правде; уерујаност је велика, живот заостали у Босној у великој је опасности.“

Овако телеграм.

П. доме! Нема несретнијег положаја, него што је хришћана у Турској, а нарочито они у Босни.

С једне стране неке, нарочито пограничне силе налазе свој интерес у томе, да Турску и у њој status quo одрже, те јим је главни задатак, да сваки покрет, сваку тежњу ослобођења хришћана од Турске осујете, с друге пак стране трпе, и гледе, а гдекоје можда и алтрудо повлађују, да Турци сваковрсна насиља хришћанима чине, поред свега тога, што су на се, као корелатум одржања „status-a quo“, примиле на себе дужност заштите хришћана. Турцима се допушта насиље чинити, хришћанима се пречи, у своју одбрану устати, и насиља се ослободити.

Досад се за изговор наводило, да Руси своје „панславистичне“ мреже по Турској раширују, да руски агенти хришћане на устанак буне, те се тим правдало, или изговарало насиље турско. Сад кад се из уста руског цара и Горчакова добило уверење, да тога није било, или да неће бити, ипак равнодушно гледати, како Турци хришћанима насиља чине, и прогањају ји, значило би, насиље турско без икаквог изговора у заштиту узети.

Није давно како је у листовима било јављено да је и амо консулство аустро-угарско у Сарајеву инсултовано, знам, и доказ, да је извор турском насиљу у турској разувданости, и у томе, што јим је суревњивост европски сила на то привилегију дала.

Крајње би време било, да аустро-угарска дипломатија напусти своју традициону политику према Турској, и да престане у обстанку Турске, и постојећа стања у њој сматрати услов, или подлогу свога опстанка. Ово би нарочито било у интересу Угарске. У интересу је Угарске, да се источно питање пре реши, или бар да се на југо-истоку врешка српска држава из српски покрајина у Турској пре осује, него што се нови заплети на западу роде. На то би довољно било, да Аустро-Угарска неправилно хришћанима запрете у Турској, по околностима да спремањима наклоне неутрално влада.

Док пак подупире у Турској „status-quo“, догде има и право, и дужност, да неправедно страдајуће Хришћане заштити, и на то и друге гарантне силе поведе.

С тога стављам следећу интерпелацију.

И Н Т Е Р П Е Л А Ц И Ј А.
на г. кр. уг. министра-председника.

1. Је ли г. министар-председник о томе извештен, или је ли вољан, о том се известити, и на то питању министра спољашни послова обратити: да су прејуче 30. Хришћана Босанаца из босанске границе, међу њима сви одлични Градишкански трговци, оставивши породице, и имање своје, да се од турског насиља спасу, пребегли на аустро-угарску страну, и ставили се под аустро-угарску заштиту?

2. Је ли г. министар-председник вољан, свој законити улив на спољашња дела употребити, да се речени Босанци, у колико се насиље поведочи, без вреда и опасности својим кућама поврате, и да гарантне силе од Турске набаве јемства противу даљи подобни насиља?

Седница од 7. (19.) јуна.

Интерпелације у овој седници на г. министра Трефора управљене гласе:

Милетић: П. доме! За дужност сматрам на г. министра јавне наставе управити три интерпелације. Оне би се могле за једну сматрати, јер се на исту ствар, или боље рећи, на исти орган односе, т. ј. на кр. комесарство у српским црквеним стварима. Но бољег разликовања ради разделио сам их по предметима, на које се односе, јер се једна тиче гимназије србске у Н. Саду, друга црквени обштине србске, трећа саме установе кр. комесарства. Нећу увод држати, и разлагати их, јер сам већ доста о тим стварима говорио, а имају прилике примедбе своје чинити, ако и кад г. министар на њи одговори. За сад молим да се прочитају даду.
Бележник чита:

И Н Т Е Р П Е Л А Ц И Ј А.
на г. министра просвете

1. Којим је правом и из кога уврека бивши кр. комесар бар. Мајтевија, који је за извесне србске црквене ствари изаслан био, разрешено патронат гимназије српске у Новом Саду, који по особеном статусу постоји, и сачинени црквени стварима ни у каквој свези не стоји; и намерава ли г. министар и сти патронат што пре повратити и ако не, зашто не?

2. Којим је правом, и из ког узрока и то без икаквог испита бивши кр. комесар бар. Мајтвић одпустио најпре два професора срп. гимназије у Новом Саду, г. Свет. Савковића, и Фид. Обркнујевића, које је бивши патронат са знањем бившег министра просвете бар. Етвеша, повратио затим кад је садашњи администратор српске митрополије, гос. владика Грујић, као заменик врх. патрона у звању повратио, опет на ново, и то сад заједно са проф. Ал. Сандићем, одпустио, уноточ привременом реченом врх. патрону гимназије, и опет без икаквог испита и је ли намеран г. министар исте у своје звање повратити, и ако не, зашто не?

И Н Т Е Р П Е Л А Ц И Ј А на г. министра просвете.

1. Је ли г. министру познато, да је бивши кр. комесар бар. Мајтвић из записника српско црквено обштина избрисати дао неке одлуке; које су те одлуке; шта је у њима противу-законито, и чим г. министар тај поступак пранди?

2-го Је ли г. министру познато, да је бивши кр. комесар бар. Мајтвић забранивши српским црквеним обштинама да у будуће, доносе у такве одлуке, којима би се вишим државним или црквеним властима представке, жеље, и жалбе у црквено-народним стварима подносили; право петиције и жалбе узаптно, и ако му је познато, одобрава ли то, и чиме то правда; ако није познато, или неодобрава, је ли намеран, речену забрану укључити, и црквеним обштинама законито право петиције и жалбе повратити, и у опште законитом изразу јавног мишљења у црквено-народним стварима пут отворити?

3-ће Је ли познато г. министру, да је бивши кр. комесар више црквени обштина, нарочито у Н. Саду, Вршцу, и т. д. разрешити, и то не преслушав исте црквене обштине, односно њиха представништва и поглаварства; из кога је узрока, и због који дела или поступака речени обштине учинио; одобрава ли и чим правда то г. министар?

4-то којим је правом бивши кр. комесар наименовати, односно октроисати дао црквеним обштинама нова представништва, место да је у случају основаног или оправданог разрешења законити представништва, законити избор нови представништва предузети допуштено?

5-то Намерава ли г. министар пре сазива српског црквено-народног конгреса, разрешити октроисана представништва црквени обштине, постојавши законито повратити, евентуално законити избор нови представништва путем епархијски административни одбора црквени као на то у таквом случају законито надлежни органа предузети дати?

И Н Т Е Р П Е Л А Ц И Ј А на г. министра просвете.

1. Је ли истина, да је бивши кр. комесар бар. Мајтвић, и којим је начином престао бити кр. комесар за извесне српске црквене ствари? (Трефор махањем главе: јесте!)

2-го Намерава ли г. министар о пуновласти и деловању, и резултату рада реченог кр. комесара као ванредне власти овим сабору извештај, објашњење, и по потреби оправдање поднети? (Министар главом: не!)

3-ће Је ли истина, да је пов кр. комесар у лицу пензионисаног дворског саветника у Бечу г. Хубера наименован, (министар главом: јесте! с каквим задатком, и каквом пуновласти, и наиме, да ли са каквим задатком у погледу избора за конгрес, (мин. главом: не!) и ако, како се то слаже са ујамченом слободом избора?

4-то Које на терет долазе силни трошкови ти кр. комесарства?

По прочитању: Милетић: Само ћу на последњу тачку треће интерпелације да још сад неколико речи приметим.

Чуло се, да је г. бар Мајтвић дошао у Нови Сад, донео собом 14.000 ф. (министар Трефор махањем главе пориче), зна се, да је сваког месеца добијао 3000 ф. само на особље, што му је на порезну гасу у Новом Саду авиовано било (мин. Трефор и то пориче). Имао је око себе око 6—7 званичника, који никаква посла немају, као што се видело а и сами признају, а и невиди јим се посла. Потрошило се преко 50.000 ф. а. вр. на какви резултата. Шта је даље свакако оправдано, на чији је трошак то: народног фонда, или државе, или владе, или комесара, који злоупотребу прави? Ми нити смо шта имали, нити можемо имати шта против изаслања комесара, шљети је колико ји хоћете, али само да по закону поступају.

Седница од 8. (20.) јуна.

На дневном реду била је главна распра о процу. У течају ове узме реч:

Милетић: П. доме: Не би био реч узео, да г. министар-председник одире одговарајући на моје речи, није учинио примедбе, које не могу обутати. Он је рекао: „Нека ми допусти г. заступник, да је кадгод врло тежко савладати се и на очиглед они изјава, које поједини чланови српског народа противу мађ. народа чине, задржати ладнокрвност и оно братинско осећање, којом смо се односили према српском народу.“

П. доме! Незнам, које и какве поједине чланове српског народа г. министар-председник ту разумева, и какве се изјаве разумевају, да ли у овом дому, или ван њега учинене, али знам прво: да обично вул јатвету пребације, да ово воду мутн; а друго, да као што јерархије нападај на њене злоупотребе

обично представљају као повреду цркве и верозакона, тако и владе обично нападај на њене злоупотребе представљају као повреду државе, или где има народносног питања, као увреду свога народа. Што се тиче ладнокрвности, тежко је ову и од наше стране задржати у сабору, кад искушавамо, да већина сабора сва дела, и све злоупотребе владе одобрава, шта више таке јој у заслугу уписује, ако изгледа, да је то у интересу мађарске противу друге, а особито српске народности учинено; још је теже ладнокрвност задржати ван сабора, кад с једне стране владини органи себи најнасилнија дела противу Срба без икакве отворности и каптите допуштају, с друге пак стране на јаслама диспозиционог фонда гојења пресе не престаје Србе, и српски народ грдњама обасипати, и клевете просипати, и тиме нас изазивати, тако да није чудо, ако се у жестини која реч проспе, која се дотакне и народа, чије име влада носи, у чије име ради, и који тако што трпи. Ја ћу да напоменем једну најновију клевету, на коју је можда и г. министар ахлудовао, кад је говорио о највишију противу мађ. народа.

По једном, Србима непријатељском локалном листу у Н. Саду, донесоме сви мађ. листови вест: како се у српској новосадекој гимназији у Н. Саду предаје по књигама, које су гуте грдње и увреде за мађ. народ. Велика публика Мађарска мислила је да се то тиче данашњег времена, и данашњи Мађари, јер се прећутало, да је та књига историја, која се бави са средњим веком, до год. 1114. и да о тадашњим Мађарима не говори ништа друго, него што се и у другим, и то мађ. историјама о њима од оног доба налази, као што је у историјама Кугнера, Хорванског, шта више и Мих. Хорвата, итд. То ће посведочити и посланици г. Иравија и Киралија Пал. којима сам на то односи лист показао, и који су ми потврдили, да је тако, као што важе. Прву књигу речене историје о староме свету одобрило је само уг. министарство као спомоћну предавну књигу, део друге књиге о средњем веку, није ни био у гимназији заведен, јер је тек окт. из штампе изашао, и само су га ученици приватно употребљавали олакшања ради, а професор историје није по њему предавао. Г. министар просвете, дао је забранити ту књигу, као и читанку садашњег министра просвете у Србији, која је читанка са одобрењем аустријске владе допуштена у гимназијама у Винковцима, итд. у којима нема, што је за забрану, а госп. министар јамачно и незна, шта је у њој.

Говори се о осећању братинства. Ми смо ово делом посведочили. Сведок је наша борба за устав Угарске у време кризе и опасности; што смо ми, кад је Угарска добила устав, и одговорну владу, искали, да се досадашње речи братинства делом посведоче, и што се нама на то одговорило неуставним комесарствима, то нисмо ми криви. Изгледа, да као, што су Римљани вођење ратова држали за услов одржања римске државе, тако да и неке владе за услов одржања устава, или боље рећи себе, држе неуставна комесарства, јер чим би иначе показале своју енергију, и своје заслуге, особито кад према јачем, према Бечу, ни у политичном ни финансијском смислу не могу да покажу успехе.

Другу примедбу имам на оно, што је г. министар-председник одговорио на моју жалбу, што је преко 100 граничарски официра разбачено по свој монархији.

Г. Министар-председник је одговорио, да је то учинено с тога, што им у разрешеној крајини није било места. Допуштам, да за све њи није било места у овим пуковнијама стајаће или хонвидске војске, у које су увршћени војници разрешене крајине, али је свакако било места за више њи.

Именито од 21 официра тителског батаљона није ни један премештен у пуковнију Коронини, куда им срез припада, ма да је у тој пуковнији било 5—6 празни капетански, и други официрски места. Шест њи премештено је у Галицију, остали у Загреб, Јегру, Фогараш, Ниређхаз, Печуј, Солнок, Вел. Варад, Ван-Вистрицу, и М. Вапархел, а само 1 у хонвидску војску.

Од 31 официра немачко-банатске пуковније само су тројица премештени у дотичну пуковнију бр. 29. у Бечерску, а остали, петорица у Галицију, двојица у Нови Сад, двојица у хонвиде, остали у Трет, Еперијет, Унгар, Вудим, В. Кањжу, Солнок, тројица у Темшвар, итд.

Од 32 официра српско-банатске пуковније, премештено је 5 у Темшвар, кад је срезувршћен, 9 у Галицију, даље у Љубану, Столни Београд, Клаузенбург, Мункач, Вистрицу итд. 1 у хонвиде.

Од 27 официра романско-банатске пуковније 4 у пуковнију свога среза, 2 у Галицију, 4 у Клаузенбург, 2 у Деву у Ердељу, 1 у Нови Сад, 1 у хонвиде, итд.

Већина је премештена само у даљину, у коју јој породича не може следовати, због чега неки не могу да онамо путују; него се још принуђавају, на ново учити језике нови пуковнија.

Већина је у процени: или ружинирати своје породично и економско стање, или пресећи даљи пут позива свога.

Реч, коју је Њ. Величанство граничарским официрима на путу у Белој први дати изводело, врло је лозе од саветника му испуљено.

Г. министар домобранства, кога само тој ствари, доз је још само саветник био министарству домо-

бранства, о том приватно ословио, рече, да је то била ствар војеног министра, у коју се уг. министарство није могло, а прејудича и прецеденса ради није ни хтело мешати.

Но ја држим, да је уг. влада била дужна већ због тога се у то умешати, што закон каже, да синови Угарске служе у угарским пуковнијама; у особеном пак случају разрешења крајине ствар је имала осим војничке, такође и политичну страну; ваљало је дакле настојати, да официри разрешене крајине које у пуковније своји срезова, које у оближња места дођу да јим породични положај олакшан буде.

Што је пропуштено, може се у течају времена поунити, које снажним настојањем код министра војени дела, које узимањем у обзир таки официра при хонвидским пуковнијама и то они, који мађ. језику нису вични, код хрв. слав. хонвидски пуковнија.

Прилика би била да поводом главне буџетске, дебате проговорим о спољашњој и унутрашњој политици владе, о којој би се млого говорити дало, но ја ћу се ограничити на то, да једним потезом ситуацију обезбедим. Резултати су осудили како спољну тако и међу-литавску политику владе, и сваки дан све већма осуђују и унутрашњу политику.

Аустро-угарска дипломатија потрчала је, да преко кроваг тела свога природног савезника својом природном непријатељу руку пружи и стисне, надајући се да ће Бизмарк савез аустро-пруски учинити уголним каменом своје међу-народне политике, — кад нам на један пут топли тоасти из Петрограда огласише, да је савез пруско-руски базис међу-народне политике пруско-немачке, што суварнари тоасти у Бечу илустроваше. Аустро-Угарској дакле остаје, или играти улогу Лепида, Краса у савезу тројце, или — бити изолована. У оба случаја Угарска је у процепу, шта више у опасности и спољашње, и међу-литавски и у погледу устава.

Г. Андрашије је неуставно мешао се у међу-литавске ствари, наговарао је именом Њ. Величанства Паливичана и друге, да са Немцима гласа за изборну реформу; Пољаке је одговорио од савеза са Чесима и другим Славенима. На шта би резултат? Да Немци ипак нису хтели намирити Пољаке, да су они, као што сам ја у адреси предказао, рајхерат? напустили, да су сад и Немци, и Словени противу Угарске и мађ. народа.

Место да је Угарска међу два велика у Европи борећа се начела: начела народносно државе, које абсолютизам експлотује, и начела таке слободе, која иде чак до негирања, или бар игноровања народности, до комополитизма, и комунизма, место да је Угарска на Карпатима високо подигла заставу хармоније слободе сви своји народности, која би се од Крконоша до преко Балкана видела, и место да је ново начело учинила базисом, и кристализационом тачком источно-европске политике, — она је предоставила, постати сателитом Бизмарка, и посредно ликтором абсолютизма, и долази у опасност, да међу два жрнала речени велики праваца смленеа буде. Што се нас Срба тиче, то премда исповедам, да би се радовао победи начела, које слободу и народност у саглас доводи, ипак држим, да победило Петроградско-берлинско, или паризко-матридско начело, ми нећемо бити у штети.

Завршујем с једном примедбом на одпис, који је данас у званичном листу „Вуда-Пешти-Кезлеу“ изишао, којим се бар. Мајтвић од кр. комесарства диже, и у ком му се изражава признање за његове услуге. Ја сумњам, да је Њ. Величанство до знања достављено, како се бар. Мајтвић и као кр. комесар и приватно лице владао, јер не верујем да би му у том случају Њ. Величанство признање изјавити дало, пошто је компромитовао (осрамотио) име и углед круне; или можда су Срби Њ. Величанству послали равнодушни; али то знам, да је лако изјавити Мајтвићу признање, а да се не мора изјавити негодовање Хоенлоу, и Депретису. Беч ће увек допустити сама Мађарима, да Србе бијете, само да може и нас Мађаре за кике повући.

Не примам буџетски предлог за основу специјалне расправе, јер не могу одобрити средства такој влади, која је и противу слободе и противу Славена, и Туркоманска и свакојака само не онака, каква би требала да је.

НОВИ САД 17. Јуна.

„Местер Лојд“ у вечерњем листу од 12. (24.) о. м. о хрв. преговорима нише: Разправе угарско-хрватски краљевински одбор у последње су време мало запеле. Урок бијаше томе угарски нунциј, и то више његов облик, него садржај. Хрватима не бијаше мило, што је успех приватни разправа уврштен у нунцији; они су заборавили, да се од Мађара није могло очекивати, да и сада јоште сматрају првобитни хрватски израдак за основу нагодбених расправа. На сваки начин морао се створити нов темељ, а погодбе заједничкога договарања бијашу за то најприједније. Да с тога није било нуждно тај део расправа приобити, како је то један овдашњи лист учинио, (Еленер У.) ми ће мо Хрватма радо допустити. Осим тога пак бијаше у говору и једна тачка, у погледу које се Хрвати никакво немогаху сложити. То је питање о војној крајини. Хрвати су наиме изразили жељу, нека им се даде јамство, да ће Угарска подмиривати мањак, који настане утеловљењем крајине. Угарски одбор пак држи, да се у том погледу, пре него што се Крајина разреши, не може никаква нова установа

уврштити у закон, а будући да се ће нагодба год. 1878. и онако ревидирати, мишљамо угарски одбор да дотле нетреба ради војене крајине ништа установити. Хрвати нећашу од свога потраживања одустати, те и данас још има гласова, који би ради тога питања хтели читаву нагодбу сматрати разврнутом. Угарски одбор обећао је у јучерашњој седници после дуге расправе, да ће у записнику дати јамство, да ће се онда, кад се Крајина разреши, приносили кључ изнова установити. Јамачно су Хрвати с тим обећањем задовољни.

„Данас израђује Живковић одговор хрватскога одбора, који ће се већ сутра доставити угарском одбору. Хрвати ће саставити тај одговор тако, да се расправе буду могле што пре довршити и да не даду никаква повода новоме одговору, јер би Хрвати врло радо повратили се кући с готовом нагодбом, а јако је двојбено, да ли би угарски одбор и после, кад се сабор одгоди, хтело расправе наставити.“

„Напоследку споменућемо још и неугодно питање о особама. Пошто су се на различити страна чула имена, мислио би човек, да је и влада о том питању размисљала. Ми смо уверени, да је та мисао на сваки начин прерана. Да је хрватски одбор у том погледу што-год захтевао, то се неповрђује, а то се неби могло право ни разумети, јер овде се може право казати: колико чланова, толико жеља. Један држи, да је гроф Јанковић премало искусан и угарској влади немно; други опет кажу, да само Мажуранић са Живковићем као начелником одела може бити бан; трећи опет тврде, да је Мажуранић за бана одвећ комотан, онда би био само за министра добар; али Живковић био би влади повољнији као министар — и тако се снује без престанка, и непомишљајући на то, да ипак само угарској влади пристои, кога хоће Њ. Величанство да предложи и да су те жеље само жеље, премда није искључена могућност, да би се која од тих жеља могла случајно испунити. Главна ствар остаје ипак добра управа, коју Хрвати пре свега треба.“

Као илустрацију данашњег уводног чланка нашег саопштавамо следеће место из „Уг. Лојда“ од 15. о. м.

„Ако је министарству Славјеву суђено, да за кратко време са позорице практичног делања одступи, то су криви томе, не толико хрвати појмови, колико само то министарство. Ми смо на крају овогодошњег саборског заседања, прва година је нашег садашњег саборисања прохујала, и — какви су и које су резултати, које влада и законодавство том приликом погавати може? Нити се правосудје, нити администрација поправила, финансијско стање земаљско тако је, да већ и сами владајући кругови признају несмишљеност и неодређеност у досадашњој управи. Није досада ни један важнији закон створен, нити је и једна једина од толико много обавезаних реформа изведена. Кад се пак за урок тог жалосног стања пита, то се кривица баца од владе на сабор, а од сабора на владу. А неки су и тог мишљења, да су обоје: и влада и сабор криви, што је овако стање наступило. Не иде дакле, да се још и данас опозиција за свете погрешке криви. Левица је своју пређашњу тактику сасвим напустила, она би сама рада, да унапред пође, кад би само могла. Но од какве је користи самој земљи и најлојалнија опозиција, кад људи, који су на челу, немају способности, да политику у вишем штилу знајугурују кад немају никакве управљајуће мисли, кад нису кадри ништа отпочети и ништа покренути?“

Главни је кривац томе свему у првом реду, као што смо већ у небројено случајева поменути, данашња наша влада, која свога програма не ма. Отуда неодлучност у министарству, отуда оскудица у одушевљењу и безгранична равнодушност у владиној странци. Отуда и тежак рад палнаментарске машине. Да се делатна снага на које странке, или ма ког тела живље покрене, нуждно је нешто, што је кадро, да људе у одушевљење доведе. То је нешто известне мисли, извесне, јасне намере, за којима се оживотворењем управе и иде. Може човек одушевљен бити за прсте шимере или шта више за нешто хрватско, но „ништа“, чиста бесмишљеност искључује већ унапред свако одушевљење.

Зле посједице те неодлучности владине показују се у сваком кораку, у свим струкама парламентарске делатности. Ми нисмо противници министарству Славином; од постанка његова увек смо за тим ишли, да све тежбе његове за благостањем земље потпуно жемо. Ако ми упркос томе, наше мишљење о оскудици исте износимо, то чинимо зато, да данашњу владу на то пажљиво учинимо, да је крајње време, да и она увиди, да је слаб темељ, на коме она свој даљни опстанак зида. На досадашњи начин не може се даље управљати. Не само министарство, него и цела земља страда отуда.

„Вандереру“ пишу с босанске границе ово: Бесна тиранија турске владавине као да је своју кулминациону тачку достигла. Без сумње сте већ досада извештени о најновијим догађајима у босанској Градишци. Најконзервативнија класа хрватског становништва — трговци, најстабилнији живаљ у турским провинцијама, пређашњи савезници турске владе, морају данас да беже, да се тим уклањају варварској самовољи баљалучног паше и градничанског кајмагума, да се отму из крвавих

руку фанатичких турских судија и свих мучења турске инквизиције. Њине породице, више све добро, т. ј. течевину целог једног живота људског, за које стрепљаху увек од грабежљивих ага, од подмуклих, хајдучких ефендија — то све жртвују ти људи, и то ће много, врло много рећи — само да свој живот спасу. Породице своје оставише ти људи на милост и немилост крвожедним Турцима, а осим тога им може цело имање, које је досада на 100.000 дузата процењено, за једну ноћ планути.

Са свих се страна пита за узрок тог случаја. Моја задаћа није за овај пут, да вам га назирем. — С друге ће те стране без сумње боље извештени бити. Оде нека дела говоре: „Ни пуну годину дана,“ преповеда један од најпоштенијих, најмудријих и најбогатијих међу тим несретним бегунцима, „погибе у бањалучкој тавници више од 280 живих људи под сибјим мукама турских тортура.“

Ни један од тих не зна, да је крив, но ваљда само, што је жив. За шест недеља дана погинуше 160 Рајетина у седима од крвавих руку турских ефендија и заплети, а да никад пред судом беху. За последњих 14 дана је у босанским градовима: Јајцу и Баркару више поштених и угледних трговаца — хришћана уапшено и без икаква узрока у тавницу бачено — ми смо се усудили, те смо наше страшне власти валију у Сарајеву, великом вежиру у Цариграду и самом султану због њихових страшних престаупа тужили, — па шта, да нам се ту помогне, запретише са свих тих места најгрознијом судбином, каквој поделгоше нама браћа у Јајцу и Баркару . . . ми се од тог доба не осећамо више сигурни и зато бежимо, да бар живу главу изнесемо —

НАЈНОВИЈЕ СТРАДАЊЕ НАШЕ БРАЋЕ У ВОСНИ.

Под тим насловом донео је „Обзор“ овај допис из Ст. Градишке:

Стрепим сав, а писати вам морам, душа ми плаче с големога јада.

Жица вам је већ донела кобни глас, како јуче из босанске Градишке амо пребегло тридесет хришћана, међу њима најотменији трговци ондашњи. Јадни и чемерни оставише своје породице, оставише добро своје крваво стечено, само да изнесу главу, да живет спасе. Два су их чланови босанскога окржнога управнога већа, остало имућни људи, сви одрасли на поштењу и на добру, маро за пробит свога завичаја.

Гледати их, а не заплакати се, не може ни камено срце. Слушати их, а неклети света и века варвари једва могу. Да, варвар крути мучи би се раје можда смилосав: а убуђена Јевропа већ толико време гледа, слуша грозне муке, грозно усудисаје — и рамени слеже. Па ово се зове век просвете, век слободе и једнога права!

Лажи — песму лажнога века надјекује страшни вапај, горка помагања робља, та нашега робља, на подобу божју створенога, заглушним јеком. Јечи народ, до неба се чује, а на земљи тихи мир, на земљи човечтво, сладко чедо просвете, слави тобож славу свога дана.

Није оно дело људскога срца и људскога ума, што безбугни дипломати још и данас шарају мртве књиге, мудрице књиге, како да се надмудре у „питању“? Није то питање, није то политика, нити за њу поље; неможе то бити, где турска нема, где крвни крволок, где худи некрет газн, мори, убија, отимље, пали роби и сваки пахленски зулум стваки дан на дан, век и векцини. То неможе бити поље тек свеколиком надмудривању, где авече ланци стражовита робства. Ако ли је, ако и остане, онда се је свет и век за сва времена жигосао жигом најдрвѣга безчовечтва, онда је просвета лаж и худоба, онда је политика гнусно бездушије и у паклу јој извор.

Не могу другачије рећи ни писати, нити би то могао никоји створ људски, да је самном гледао јадну пребеглу рају, несрећом својом ринуту до безвизни, и да је само неколико слушао страшно казивање градишких трговаца.

То нас незна, да је некрет опљенио, опљачкао све стране гласне некад Босне и Херцеговине.

У градове нешто још наших јадника пребегло, ону се прибрало и у рад ударило, да што узима, да се прихрани, да се од зла, од турских крвопнија одбрани, кад наваде опет харачити, кад притисну огњем за појасом захтевати злата, ил другог блага. Гладни Турци и њихови поглавари пуни силе, пуни беса а грабеж сама не питам араје има ли и одкле имаде. То нема, на муке га међу, у ланце га вују, у тавницу бацају, и бедан погуба, ако се не искупи. То има, а с места не да, исто му бива, једна му плаћа. Још нагоне једнога, да криво сведочи на другога, Сведочи ли, ала им срећна једноме и другоме. Неможе ли рођенога брата увети на душу, у тавници труне, ако је се жив и докона, у њој гније и савије, а несвљна породица јада јаде, мучи муке неизказане; земља тврда, небо је висок, до Бога јој нитко незна, нитко не верује.

Дотужило све то у Градишци, баш Турчину Муштану Гвозданову. Немогао гледати више, што се твори, вако се пали, роби, отимље, убија и за но вад крив сведок хвата, да кривца брани, а права правда тамни. Зликовац се злорадо смеје и сло-

бодно својим, се неделом хвали. Брани га Турчин сведок, брани га турска власт. Четрдесет и један ђаур неможе уз ногу једноме Турчину сведоку: тако лаје турска поган, а како среће, да тако није.

Гвозданову додијали јади несрећне раје такне, се дуже и загрози. да он тога више гледати не може, да ће све казати и тужити ма до Стамбула. Кад прочули за то Турци, скоче мамни, да је пољудио Мујага и околде му кућу, да га се доченају. Али се он жив не даде, већ припаше оружје и прокрчи си пут, обадив два Турчина, што му га хтеше закрити. Долећив к Сави скочи у лађу, пресече уже и превесла сабљом амо до нас.

Код нашега суда изпита се бегунац, где истину исказа, што је и како је. Турска област нехтеде ништа приопити, већ Мујагу прозва људјакот и потражи, да га наши врате, неби ли му турска правда спремила вечити ковак. Мујага и данас овде куће Турке, уз воду се вере, рибе лови и за својим породом уздише.

Од кад се је ово догодило, подивљали после Турци Градишчани. Потварају редом хришћане, да скривају оружја или праха, да хајдуком дају ноћиште, па их редом у тавнице воде. Редки се одкупе, а други труну и мру у грозним мукама, мру на стотине.

Ево је кнез (Изпуштамо име, да неби страдао. Ур.) Обш. у Бањалуци, није томе давно — очито причао, како немогаше доскочити и одолети свој својој служби, јер је — рече — *ни за пуну годину дана имао поклати десета и осамдесет узника.*

Браће не споминем, отимачинама очитим и тајним уморством, паљевинам и грабежу броја се незна. У пркву пође хришћанин, пред светим храмом дочека га и убије Турчин; у дућану, на сред трга, на путу, где се год шчепају сатањско племе тамани рају. Нитко незна кад осване, хоћели омирнути.

У Бањалучком санджаку усмрћено је за ово последњих пет, шест недеља две стотине и седамдесет хришћана. Ниједан се кривац на суд не зове, а тужи ли тко, наопако по се.

Називање скоче Градишких трговца и предаду тужбу вилајету и султану због ових нечувених безаконја. Али то небило по буди турској области, већ се ова затеже, буд како им се докопати. Овде ваза напоменути, да је ту скоро дошао у босанску Градишку за кајмакана Емин Ефендија из Бербира, бесан крвопнија и несавестан златољубац. Намаи он некако пропалога трговца Стеву Екмића, да му на руку буде, обрекао дагако пропадници обилну награду. Екмић добије некако турски писано писмо, па да ће скупити полисе свих наших трговаца, што су прво ону тужбу предали. А трговцима рекне, како да је то молба за осиромашлога Јову Марковића, нек би му се вратиле трговачке књиге из Бањалуке. Па не би ли поверовали, да је томе тако, први се подише Екмић и прибије свој печат, а за њим и Јова Марковић. а кад дође ред на Стојана Велајаца, досети се овај невери, узме писмо, па с њим умане.

Натисну се Екмић за њим гроза све сокаке, ал за луд, јер је Стојан бржи био, па у трку писмо у неки дућан убадио, а сам се другде склони. Тај дан и сутра дан свуда тражили кајмаканове заплети Стојана Велајаца, ерећом да неваћемо. А сад се тргну остали наши трговци и ноћу кајмакану тужити неверу Екмића. Кад они предав, Емин Ефендија, како су свему они (наши) криви, те он већ знаде од везира, то из Бањалуке и од другуда, тко су и што су они. И рикну кајмакан: кад ме дође воља, да ћу вас повезати и у Саву као пушчад побачати, не питајући никога, јер је све лаж, што ви говорите и што тужите. Лаж су, нечовече кајмакане, толика гаршита, лаж, да ужасна призора! толиких мртви трупа, што их на све стране гаврани облећу!

Упитавши трговце још једаред, да ли одустају од своје тужбе, а нехтеши ови одустати, одгојри љутит, нека се купе испред њега и до сутра чекају, па ће им пукнути суд.

То је било у суботу, 14. о. м. Али се наши, досетише, шта ће бити, а неки им бољи Турци дошавише, што се спрема, те небози брже боље у недељу пребегосе амо, да изнесу главу.

Они живи натраг немију, а што буде од њихових породица, нитко незна, што ли од њихова добра. А људи су имућнији и много их на велико трговачу с Трстом, с нашим Реком и с осталим нашим приморјем. Одма затим дође амо поверенство из Нове Градишке, да се о свем осведочи, а неволни бегунци сад лутају окуда грозни живот наше и своје браће грозно описују.

Имаде ту осим већника Ристе Миљчића и Стојана Вучиновича, неки Васо Видовић, Камео Босанчић-Симеон Вучинович, Илвија Вилојија, Георгија Босанчић, И. Кукавичић, Алекса Вујић, Вид Гвозденовић, Сима Пештелић, Лука Савић, Васо Савић, Вожо Јубојевић, Стојан Петковић, Станко Ђурић, Јово Миљшевић, Јово Мостић, Ђиро Шерић, Стојан Велајац, Јово Милковић, Тешо Бабић, Стево Микановић Војан Јејини и још некоји.

ОГРАДА и МОЛБА
ПОДПИСАНА ВЕГ. ПЕСАР. БРАЋ. АПОСТОЛ. ВЕЛИЧАЊСТВУ
ФРАНЦУ ЈОСИФУ I.

цару аустријском, краљу угарском и вел. војводи српском итд. итд.
од стране слоб. граничарске вароши Панчева против заглуцака угарскога сабора од 11. 13. и 14. јуна 1873. у ствари границе.
(Сарашева.)

У том стању огледа се жалосна историја границе. Ни један трајни ублажавајући задох не пређе преко крвљу натопљених поља ове бедне земље.

Но на послетку, после свју ових горких искушења, учини се као да је и верноме српском народу почео дан свитати, који ће вечиту границу повући тужној прошлости и избављеном народу донети лепо уверење, да човек није само створен да дише и умире него и да живи.

Највиша захвалност, којим се В. Величанство опростило од непоколебно верних граничара, да у њима после кратког времена подрава не мање верне уставних благодети учесне државне грађане, даваше нам право надати се, да ће се и правним потраживањима српскога народа учинити за право. Али не потраја дуго, а ми морасмо нову горку обману искусити.

Законски нацрти, које је угарска влада сабору угарском о уређењу границе поднела, и закључци, које је угарски сабор о истим нацртима донео, показују не само понижавујући турски начин, којим хоће да се изведе реформација границе, него уједно развијају пред граничарима целу ужасну слику ових одношаја, који су нам за будућност намењени.

Није можно речма изразити оно болно осећање, које је после тога корака овладао не само овом најпонижнијом граничарском општином него целим народом.

Највиша одлука, у којој је В. Величанство благоизволело у начелу изрећи, да се остварана граница смести у оквиру угарске државе, није могла угарском сабору с погледом на историјска права српскога народа, која су у овој најпонижнијој молби са сваки страхопштовањем јасно изложена, никак давати право, да о њој а без њеног саслушања, шта више с потпуном искључењем њеним коначно и православно решава.

Држећи се чврсто тих драгоцених права ова најпонижнија граничарска варош усуђује се у том погледу своје скромно миљење са сваки страхопштовањем изразити, те рећи: да је за православно придружење наше земље угарској држави и још престајање народног заступства граничарског, које би се имало сазвати по начелима у нашим правима утврђеним, безусловно вужно. Дакле је изван сумње, да ма која наредба, која би без обзира на та права донесена била, данашњем фактичком стању границе само другу форму дати може, никад пак на место фактичког принудног подложја правно стање поставити не може.

Али тај поступак угарског сабора стоји не само у најотријој опреди са вечним правима српскога народа, него је и са гледишта угарских основних закона од год. 1848 посве неуставан, почем у истима изречено начело народног заступства и самоопредељења према граници из темеља пориче и позитивна одређења V. зак. чл. знатно врећа. Поступак угарског сабора према граници такав је, да би Угарској само онда прилично, кад би граница била њом освојена земља. Ал такав поступак према граници не може се већ из тога разлога допустити, јер се по нашем најпонижнијем миљењу никак не слаже с узвишеним намерама В. Величанства, којима је цел била братинског придружења границе угарској држави уз причување тешко стечених права граничарских. У том смислу намере су В. Величанства у верној оданој граници најискреније признање побудиле. Проникнути у вишој целосходности тајвот братског сједињења оба народа, не би верно одани граничари никакве жалбе В. Величанству подносили, да је то сједињење с обзиром на наше необориво право самоопредељења и уз законом осигурано причување ових права, која нам на темељу трактата и највиших грађ. диплома припадају и по којима ми имамо право самоуправе преко изабраних власти у политичном, судском и црквено-просветном погледу, изведено било. Тако сједињење, под којим би очувани били обострани највиши животни интереси, одговарало би с једне стране сувременим напорима о државном јединству угарске државе, с друге пак стране задовољило би наше на закону основане жеље. Сједињење пак како га угарски сабор жели, не само даје равно с уништењем наших највише припознатих права, него оно иде баш на то, да у велику опасност доведе целокупни наш народни живот, јер оно безобзирде брише и оно мало аутономије, што је и досадашња апсолутистична војничка власт поштвала и којом је народу барем у онштину, у школи и цркви колки толкици улив осигуран.

Остављајући на страну оно велико непознавање граничарских одношаја, с којим напоредо иде бесистемност, површност и мањкавост, које се све опажа на закључцима дотичним угарског сабора и које је услед тога како у јавном и приватном правном животу народа највећу забуну проузроковати

морало, види се из свакога наређења са свим очевидно, да се на то ишло, да се граничарски народ безусловно у оно јадно стање постави, у коме се немафарске народности у Угарској данас налазе. Шта више, у нечему ми бисмо били и запостављени тим народностима. Јер докле истима у просветној струци закони прилично самоуправу осигуравају, морао би се народ граничарски према окрутном закључку сабором с усменим изјашњењем једнога промени околности подложног угарског министра просвете задовољити, који каже да ће он народни значај граничарских школа чувати.

Осим тога и то нас је морало заболети, да су међу досадашњим највишим наредбама, које се тичу границе, баш оне брисане, које се глосне искључивој користи граничарског народа, на против усвојене оне од нижих државних органа донесене, које се не могу похвалити да одговарају намерама В. Величанства.

Ваше ц. вр. Величанство! Нека је овој с непоколебаном верношћу оданој граничарској вароши најмилијостије дозвољено опет рећи: да је граница на највиши позив свога љубљеног цара и господара вољна ступити у заједницу с угарском државом и тиме с једне стране угарском државном јединству принети на жртву своју досадашњу независност од Угарске, али и с друге стране жели не мање, да се законитим ујемчањем наших на наш народно-политични живот односећих се права народу граничарском сигурно јемство против свакога могућег насиља од стране осталих у угарском сабору јаче заступљених народности пружи. Тако сједињење, ми то са свим поуздано изречењем, нашло би најусрднијег признања у целој граници.

Понижавајући пак начин, што га је изабрао угарски сабор, којим се са победоносним народом грађанским као са неким покореним непријатељем поступа, те се исти с потпуном искључењем његових народно-политичких права парче по парче на пограничне жупаније угарске раскида, — стим начином и таквим закључцима никада се не може граничарски народ задовољити.

Нек нам је најмилијостије допуштено изрећи оно убеђење, које смо наследили од наших за престо и цара многозаслужних отаца: права, која су царском речју санкционисана и с мачем у руди на толиким бојним пољима задовољена, не може угарски сабор уништити једним погезом пера. Чврсто држећи се тога убеђења и видајући на узвишено правно чувство В. Величанства усуђује се ова верно одана граничарска варош са сваки страхопштовањем у име своје и остале границе, којој је сваки могући начин, да чувствима својима израз даде, у данашњем времену одузет, најпонижније приметити, да су граничари за своје гласовите заслуге за престо и отаџбину много бољу и лепшу судбину заслужили, него што је та: по којој би се са свим лишили својих народних права и парче по парче утонули у суседним жупанијама угарске државе.

С оним поуздањем, с којим је свагда непоколебиво верни, у свако доба за престо и отаџбину спремни граничарски народ тражио и налазио за своја нападнута права заштиту и окриља при степенима највишег престола, с тим поуздањем неке је и нама најмилијостије допуштено, да у овим тешким судбоносним данима у име правде и правичности пред степенима највишег престола ову са страхопштовањем испуњену молбу највернијој оданости подастремо:

Нека В. Величанство с милостивим обзиром на заслуге и старо-историјска права српског народа, која су највишим манџеом од 3. децембра 1848 дичним начином припозната, благоизволи одрећи највишу санкцију закључцима угарскога сабора од 13 јуна 1873. који се сударају како с постојањем српских права тако и с духом и позитивним одређењима угарских основних закона, и у царском благовољењу и милости наредити, да се пре свега по броју душа црковне заступство границе и тек онда да се саветује о даљој судбини границе.

С пуним поуздањем у очинске милостиве намере В. Величанства нек нам је најмилијостије дозвољено уз ову најпонижнију молбу с најдубљом хомалијом изразити уверење наше непоколебане верности и оданости В. Величанству, своје најмилијостијем цару и господару, славној царској кући и љубљеној општој отаџбини.

Из главне скупштине слободне граничарске вароши Панчева, држане 13. јуна 1873.

Никола Павловић, Тоша Бенић, градоначелник, велики бележник.

НОВИ САД. У четвртак био је епархијски административни одбор у Новом Саду; присутни беху: подпретседник Ђ. Новић, чланови: прота Захариф, прота Вранковић, Милетић, Лаза Костић, парох Пера Георгијевић, Вујић из Суботице, Сима Каракашевић, из Мола, Јоца Поповић из Титела, епископ др. Полит, бележник Ј. Грујић и по подне др. Павловић. Предмета је било доста. Засад бемо у кратко напоменути резултате неких. Каракашевић резервише о истраји у Старо Бечејској општини. Решено, оба избора председника уништити, и нов избор наредити. Разлоге бемо нагледно донети.

Бегећкој општини одобрена је промена куће и земље за школу. Врестовачкој општини одобрава се накнадно грађење цркостова. Од Сентомашке општине иште се напрт и прорачун оправе торова пре одобрења. Тужба пароха тителског Стевана Богдановића против тамошњег председника општине одбачена је. Молба пароха сомборског Д. Поповића, да се општина упути да му станарину исплати, није се уважила, пошто је општина доказала, да је још г. 1870. споразумно са својим свештенством одступила од рескриптног надлаживања свога свештенства, услед чега је, изузимајући проте, свештенству одпала станарина. Закључци општине сентомашке, који су пре два месеца адм. одбору на увиђење поднесени, одобрени су с малим изузетком.

Ово су у главном важнији предмети, који су у тој седници решени. Опширније донећемо у идучем броју.

У седници уг. сабора од 13. јуна пребацио је левајар Сатмари министру Тресору неку у Острогону на части код Примаса држану здравицу. На жељу Ирањиеву министар је саопштио, у чему се та здравица састоји. Он рече, да је повратив се с пута из јужне Угарске, приметио, да свуда онде (т. ј. у јужној Угарској) католицизам представља мађарску културу, мађарство, човечанство.

На овога дакле видимо:

1-во да мађарски министар богочисти и просвете враћајући се с правог пута *иде приласу на ратор*.

2-го да министар *истовезује католицизам са мађарством*, шта више и са самим човечанством у Угарској, него га са другим вероисповестима, па и народностима доводи у опреку, и у одношај природног непријатељства, што се ни једно не слаже са његовим положајем и позивом као министра богочисти и просвете.

3-ће да министру, који тако мисли, католицизам мора бити *излазна тачка, базис, стожер* политике.

4-то да из свега себи разјаснити можемо, одкуд ветар удара противу православне цркве, и православне народа србског; одкуд се комесари државне (католичке) власти по нашој држави размећу; одкуд неке наше државној власти притичуће популарне католичке владикама морају да љубе руке; одкуд су „Бевде“ саветници у нашим државним стварима; одкуд се католицима у Н. Саду, у Вршци, и свуда, даје „*ab invisib.*“ негледуш, за право противу православних, па још ако су Срби.

— На уг. сабору што тогдије време, то све живље иде. 12 (24) јуна одговорио је мин. Тресор на интентелацију Геве Лике због тога, што је Рожњивски бискуп Шопер обнародовао у својој дијецези догму о „непогрешљивости папе“. Мин. Тресор одговара, да је бискуп изјавио неодовање, и учинио га одговорним за какве последице отуда, али је и то додао, да је бискуп купио 200 комада у једној пештанској штампарији штампани декрета о „непогрешљивости“, које је раздао, и да он у данашњим пресним околностима није могао више чинити, пошто је сваком слободно, производе штампе куповати и разшиљати. Личи наговор. Лике није се задовољио с тим одговором, односно наговором, и са 81. против 73. гласа стављен је одговор министра за суботу — данас — на дневни ред. Радо-знали смо, како ће испасти расправа.

Хрвато-угарско поравнање је готово, или као што пештански листови кажу: *perfekt*. У поведањак је била заједничка регниколарна седница, које је резултат био, да хрватска депутација писмено, рензацијом одговори на угарску пунцију. Живковић је изготвио рензацију, која је уг. депутацији 14. (26) јуна предата, и тај дан била је у 4 сата опет заједничка седница, у којој су од Хрвата били сви, осим бискупа Штосмајера, који као што „П. Лојд“ каже, у Ројичу болује. Сложили су се у свима тачкама, осим крајине; Мађари су учинили предлог, да се Хрвати с тим задовоље, да јим се даде протоколарно осигурање, да ће се кад се остала крајина развојачи, нов глук углавити, колико постојата, да из крајини прихода остане за унутрашње ствари.

Хрватска депутација зајште неколико минута саветовања посамце; Мађари се повуку у министарско одаје, и после један сат Хрвати изјаве, да не могу на то пристати, него да то осигурање у закон уђе. После кратке дебате одгоди се ствар на сутра, на *Видов-дан*, и сад се чује, да је поравнање — *nota bene* између регниколарна — *perfekt*. Тако бар „Уг. Лојд“ пише. Ми ћемо у идучим бројевима о том новом поравнању обширно говорити засад толико напомињемо, да и ако је ово „регниколарско поравнање“, *perfekt* — још зато није „*утутрум*.“ Ту има и сабор коју да каже.

— Данас беху код кр. комесара Хубера у Н. Саду владика Грујић и арх. Анђелић, где су се подуже бавили. Као што се по Н. Саду гласе разпростре, резултат је: *владика Грујић даје оставку на администраторство митрополије србске*, јер се однире, да конгрес сазове за септембар.

НОВИЈЕ.

„Обзору“ брвојављају из Краљевине 13. (25) о. м. ово: „Јучерашње отворење железнице св. Петра — Река одршено мађарски. Министар Зичи приспео сам самцит од предјављених, у друштву мнозина мађарских редактора, крајњи левајари Хелоније, Чернатовије и Шимовије; министар је примљен виантијским клицовањем пучанства. На обеду код гувернера слагати Цотаградски начелник неколико

несмислених против Хрватске. Барон Тинти, пропали шмериндовац наздрави братинству Немаца, Талијана и Мађара, наших непријатеља уз бурно повлађивање. На свечаност су позвани сви градови изван хрватских. Шта више ни суседне муниципиие багарске не позваше. Чернатови, гласовити мађарски шандалмакер изразио жаљост, да му није могуће боравити дуже у тако дојалној мађарској вароши. Мађарску ту обест бележи приморско пучанство и свему клице поносно: радите, што вам је воља, народ неће малаксати.

ТРГОВИНА И ОБРТНОСТ.

Пешта 14. о. м. Непрестано стижуће вести о добрим условима, као да ће знатну промену цене у шеници изазвати. Већ се јуче бележила промена у неких 70 новч. до 1 фр. према закључним ценама од прошле недеље. Данас је продано 5000 центи од 83 ф. по 6. 75 н. Обоје на три месеца. — **Изаис-шеница** за Септ. и окт. мало мршавије 5 ф. 50 н. до 6 фр.

Раж такође за 50 н. јестиније. 300 је мерова 78—80 ф. продано по 1 ф. 66—67 н.

Кукуруз банатски за јуни 3 ф. 92 и по н.

Реница 10 1/2 ф. банатске 9 и по фр.

ИЗВЕШТАЈ

О РАДНИ СЕНТОМАШКО-ТУРИЈСКЕ ШТЕДНИЦЕ ЗА МЕСЕЦ МАЈ 1873.

Примање:	
Готовина 1. маја т. г.	11826 ф. — н
Уплаћене менице	20960 „ — „
Улога на књижице	13233 „ — „
Отплата вађеине на ствари	15 „ — „
Камате одбиткованих меница	1081 „ 19 „
Камате зајмова на непокретности	592 „ 50 „
Писарине	200 „ 70 „
Приспобе анкасе	62 „ — „
Јамчевина версионика	460 „ — „
Виљетовине	27 „ — „
6. веровника	52174 „ 77 „
Укупно	100632 ф. 16 н.
Издавање:	
Плате	181 „ 66 „
Тисканице	39 „ 60 „
Враћени удози на књижице	15350 „ — „
Трошкови писарне	3 „ 67 „
Станарине	50 „ — „
Иплаћене равне камате	316 „ 03 „
Одбитковане менице	24574 „ — „
7 дужника	56485 „ 29 „
Стање благајне 31. маја т. г.	3631 „ 91 „
Укупно	100632 ф. 16 н.

Сентомаш, 1. јуна 1873. **Јаза Теодоровић,** **Јаза Дуњерски,** књиговођа, управитељ.

КОРЕСПОНДЕНЦИЈА „ЗАСТАВЕ“.

Г. П. П. у Срб. С. Мартоу. Не можемо вам жељу испунити, јер је то противу журијалстичног обичаја и реда. Кратко, стварно, и основано правдање примићемо. Остало само суду припада.

ЈАВНА ЗАХВАЛНОСТ.

Славној срп. прав. општини горњо-карловачкој, која је прелетос поклонила Маријинској срп. прав. цркв. општини један комад — 12 риза — лијене нове материје за одежде у вредности од 40 фр., из чега је целокупно свештено-црквено одело скројено. Ново одело то тако је криво, да може у највећој и најлепшој српској цркви лијену услугу чинити; а ову је цркву дакле не само украсило, него нас и од друге од суседне браће — римокатоличке — за много година на прво ослободио.

На тако племенитом дару благодари дубоко ова срп. прав. сиромашна општина и радосно клице: „да Бог поживи и благослови сл. срп. прав. црквено опшину горњо-карловачку, на њу и понос свеколиког српства!“
Маријин, 3. јуна 1873.

Српска црквена општина.

ОГЛАСИ.

П. Т.

С овим стављам поштованој публици и мојим муштеријама до знања, да сам не жалећи труда моју

ФАБРИКУ СИРЊЕТА ЕСЕНЦИЈЕ

(од које кад се узме 1 аков са 3 акова воде, добија се 4 акова најбољег сирњета)

распространио тако, да сам сада у стању сваки налог, који ми се повери, брзо, тачно и на подпуно задовољство мојих муштерија извести.

Уједно јављам да сам снабђен са

ДОБРИМ РУМОМ РОСТОПЧИНОМ, КИМЕЛ ЛИКЕРОМ

и сваке врсте сладком ракијом, а особито са

ДОБРОМ СРЕМСКОМ ШЉИВОВИЦОМ.

Молећи да би ме макар са најмањим налогом обрадовали, у ком случају уверавам вас унапред, да ће вам роба а и цена повода дати чешће ваш штвовани налог обновити.

САВА ААКИЋ
у Новом Саду.

Станује у собственој кући на главној пијаци под бројем 43 Пим. 10—

НАЗНАЉЕ.

Јављамо поштованој публици, да смо примили у комисју, велико стовариште једног словенског деоничарског друштва за израђивање дрвенарије, коју по следећим фабричним ценама рачунати можемо:

100 к. црни вила прима 21 ф.
100 к. житни допата 27 ф.

100 к. колица 126 ф.
100 к. лебни допата 38 ф.
За куће вила преко 500 к. 1/2 ф., а преко 1000 к. 1 ф. јестиније.

У Новом Саду 26. маја 1873 године.

1—3 **Браћа М. Поповић,**
код црквене руже.

МЕДИЦИНЕ И ХИРУРГИЈЕ

Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ

МАГИСТЕР БАБИЧЛУКА

јавља поштованој публици у Новом Саду и околници да се као практичан лекар настанио у Новом Саду и да станује у кући гђе Марије Трајдајид, у дунавској улици до уредништва „Заставе“.
1—3

СТЕЧАЈ.

Код православне српске свето-спиритонске општине у Петрињи, војничкој крајини, управљено је учитељско место. Плата је на годину 600 ф. а. в. и слободан стан са командом баште.

Учитељ имаде такође дужност школску децу у првом ијенју подучавати и на једној страни код богослужења ијенја обављати и треба да буде вешт у предавању гласбеног (готалног) ијенја, и треба да је педагогију свршио.

Проститељи нека изводе своје молбенице с доказима о свршеним наукама до 19 (31) јулија о. г. црквеном одбору подети.

Из седнице одборске свето-спиритонске обшине. 3—3

СТЕЧАЈ.

На дољно варошкој предграшкој школи у Ст. Вечеју управљено је учитељско место, с којим је складана плата од 500 ф. у готовом новцу, са слободним станом, даље у име отрва 50 ф., у име школског послужатеља 40 ф. и у име писарине 12 ф. све ово у готовом новцу.

Ови они потражници, који ово место поучити желе, нека своје молбенице са свима нужним документима, до 20. јулија т. ј. св. Илије на председника црквене општине упути изводе.

Из одборске седнице дана 27. маја 1873. год. у Ст. Вечеју држане. **Ђорђе Јовановић,** општински председник.
2—3

МАШИНЕ ЗА ВРШИДБУ

од 2 коња снаге, и особите лакоће, а из најбољи фабрика, могу се добити код **Угљеше Крварића,** у Ст. Вечеју.
2—10

СТЕЧАЈ.

На управљено место учитељско у Соки отвара се овим стечај.

Плата је у готовом новцу 150 ф. а. в., 36 кибла жита, 3 хвата дрва, два ланца обраће земље и слободан стан с пространим баштом.

У Соки 2. јуна 1873. год. **Живојин Милић,** с. р. парох.
3—3

СВЕДОЦБА

којом се од стране православне црк. општине каменичке савесно осведочава и потврђује, да је Александер Кабдеморд из Н. Сада као најјестивији подузетник, стари велики торњ на православној цркви каменичкој изнутра оправиле, грађу утврдио, да скама оплатио и новим лјомом покрио, повлаћену јабучу са крстом на врху торова наметуо и на оба тороња и преко читаве цркве муљевод ставио, тако да се целокупна црквена обшина како у обзир цене тако и у погледу сваког специјално изведеног посла пред подиманим својим представницима за са свим подпуно задовољно изјавила, и на темељу тога дакле подимани представници побуђеним се налазе Александру Кабдеморди ову сведоцбу истини и чину верну у име целокупне обшине издати и свакој га обшини у погледу изведеног послова и поред извршеног наведеног посла и са обзиром на јестинићу, најсрдачније и најтоплије препоручити. Црквено-школско представништво обшине.

У Каменици 13. јуна 1873.
Џија Михајловић председник; Георги Језремовић подпредседник; Пера Борвић перовођа; Јован Беленовић одборник; Никола Савић одборник.

СИМА ДЕОВИЋ

ОПШТИ И МЈЕНИЧКИ АДВОКАТ,

узима си част штвованим својим клијентима и п. н. публици за знање дати, да је своју адвокатску кен-

целарију, коју је за 12 година у Сомбору успјетни водио, из фамилијарних обзира у ПЕШТУ за сад Dachsengasse № 7 преселио, а са истом и преводну писарну за рад обављања превода у српском, мађарском, немачком, романском, хрватском, бугарском, словачком, руском, француском и латинском језику скопчао. 3—3

За прављење

РУМА, ШЉИВОВИЦЕ, КОМОБИЦЕ И ЛИКЕРА

препоручују се опште припозната и окушана старека есенција Рума и Шљивовице као и старски извор, која је већ толико година на гласу; старски извор и есенција фабрика

ЈАКОВА РИПЕРА и Др.

ЈАСОВ РИПЕР & СОН,

Wien, II. Bezirk, untere Donaustrasse 31.

Поштом цене бесплатно. На закључање пише се и на пробу. Наложи се у наточ (Nachnahme) по најумеренијој цени за најкраће време извршују. 8—15

РУДНЕ ВОДЕНЕ

БЛАТНЕ КУПЕЉИ ТОПУСКО.

Почамши од 15. липња обћи међу Сиском и Топуском, прикључујући се на жељезничке влакове, сваке суботе, сриједе и свакога петка поштарски брзовоз, а игра сваки дан гласба грофа Јелачића I. банске пуковније у купалишту.

Топуско дне 13. липња 1873.

2—3 **УПРАВА КУПАЛИШТА.**

СТЕЧАЈ.

У Земуну су управљена два учитељска места на главној и једно на основној српској школи. Плата је годишња за свако место 500 ф. и станарине 60 ф. За учитељске дужности у школи има уитељ да обавља и појање у цркви, и да баче у црквеном појању учи.

Конкуренти нека молбенице са сведоцима о свршеним педагошким наукама по §. 58. школске уредбе, а који су већ учитељско звање обављали и сведоцбу о досадашњем службовању до 26-ог јула о. г. подписаној општини пошљу. У Земуну 11. јуна 1873.

2—3 Српска црквена правосл. општина.

ТАЈНЕ БОЛЕСТИ

ИМПОТЕНЦИЈУ (учмалу мушку снагу.)

лечи темељно под јемством сјајног и трајног успеха

МОРИЦ ХАНДЛЕР,

др. медицине и хирургије, магистер бабичлука и лечник очју.

Ординира дневно: од 11—1 сати пре подне и од 3—5 сахати после подне.

Обитава: у Пешти, Leopoldstadt, Palatinsgasse бр. 13. спрат бр. 14.

На писма с наградом одговара с места.

По жељи прима и у посебним часовима. 3—12

ГОДИШЊИ ВАШАР

у месту Кузмину петроварадинске пуковније обдржава се сваке године дана 11, 12 и 13 јулија по римск. и то прва два дана „марвени“.

Ко је се трговачкој публици до знања ставља. 4—6

Од поглаварства места Кузмина.

ВЕЛИКО СТОВАРИШТЕ ВАНЦЕРОВИХ (THE „LITTLE WANZER“)

ПРАВИХ АМЕРИКАНСКИХ МАШИНА ЗА ШАВ,

У ТРГОВИНИ

ЈОВАННА ДУРЧИЋА

КОД ЗЛАТНОГ ГРОЗДА У НОВОМ САДУ.

Од свију американских система, најбоља је Ванцеровова јер су машине сасвим просто конструисане, може се на њима не само ногама, него и руком радити, и врло је лако научити.

У Енглеској продано је више од 50.000 таквих машина, и краљевска комисија за наставу, увела је ову систему у 7000 Ирландских школа.

Ове су машине особито zgodne за бели шав и за женске хаљине, а цена им је само 48 фр.

Купци ових машина добијају поуку бесплатно. 1—3

